

DUYGU VE DAVRANIŞ BOZUKLUĞU

AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ

I. KADEME

- Doç. Dr. Avşar ARDIÇ
- Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER
- Doç. Dr. Seray OLÇAY
- Ar. Gör. Dinçer SARAL
- Ar. Gör. Elif TUNÇEL
- Ar. Gör. Seda ŞAKAR

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2024

3.
Kitap

Genel Yayın Yönetmeni Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Yayın Koordinatörü Gökçağrı GÜREL

Proje Koordinatörü Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Editör Doç. Dr. Avşar ARDIÇ

Yazı İşleri Dr. Mehmet Akif CİHAN

Yayına Hazırlayan Sevil CANPOLAT

Gülhan ERSOY

Merve LAÇIN

Katkıda Bulunanlar Elif ALPHAN

Merih YARAŞIR TÜRKEKEL

Tashih Neslihan SALTAŞ

Görsel Betimleme Duygu ÖZİŞÇİ

Görsel Tasarım Sude Ajans Reklam Org. Tan. Ltd. Şti.

ISBN 978-975-11-8271-5

Aile Eğitimi Kitap Seti'nin her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne aittir. Setin içerikleri kaynak gösterilmeden hiçbir suretle alınıp yayınlanamaz.

Değerli Aileler,

Eğitimde tüm paydaşların bir araya gelerek ortak bir amaç uğruna çaba sarf etmesi, başarı için en önemli kriterlerdendir. Paydaşların en mühimlerinden birisi de muhakkak ki sizlersiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ebeveyni veya vasisi olmak, sizleri de bizim nazarımızda özel kılmaktadır. Bizler Millî Eğitim Bakanlığı mensupları olarak çocuğunuzun doğumundan mezuniyetine kadar geçireceğiniz süreçte sizlere destek vermek amacıyla gece gündüz çalışmaktayız. "Aile Eğitimi Kitap Seti"de bu amaçla hazırlanmıştır. Setimiz, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların eğitiminde, sizlere yol gösteren bir başucu kitabı görevi görecektir mahiyette hazırlanmıştır.

Sevgili Aileler, Kıymetli Öğretmenler,

Aile Eğitimi Kitap Seti; alanında uzman seksenden fazla akademisyen ve eğitimcinin uzun uğraşlar sonucunda ortaya çıkardığı, toplam 53 kitaptan oluşan bir yardımcı kaynak kitap setidir. Tüm yetersizlik türleri için kendi içerisinde ayrı kitap setleri barındıran ve her bir kitap setinin içerisinde de farklı yaş gruplarına veya alt yetersizlik türlerine hitap eden bir anlatım tarzı benimsenmiştir. Eğitim sürecinde ve sonrasında ihtiyaç duyacağınız teorik bilgiler, etkililiği bilimsel olarak kanıtlanmış uygulama örnekleriyle harmanlanmış ve uzun yıllar kullanılacak harika bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Günümüz bilgi toplumunun ihtiyaçları ve teknolojik gelişmeler düşünüldüğünde video içeriklerin öğrenmede ne kadar etkili bir yöntem olduğu herkesin malumudur. Bu çalışmada kitaplarda yer alan teori ve uygulama içerikleri kısa videolar ile desteklemeye çalışılmıştır. Ayrıca bu videolar işitme ve görme yetersizliği olan aileler için erişilebilir formatta hazırlanmıştır. Bununla birlikte kitaplardaki görsel betimleme metinleri de düşünüldüğünde özel eğitim alanında her öğesiyle erişilebilir bir eser ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Takdimimi noktalarken "Aile Eğitimi Kitap Seti"nin sizlere özel eğitim ihtiyacı olan bireyler yetiştirirken yol gösterici olmasını ve her bir evladımızın eğitim hayatının sonunda, bağımsız bir yurttaş olarak yaşamlarına devam edecek seviyeye gelmelerinde katkı sağlamasını temenni ederim. "Özel Eğitim" alanında bir mihenk taşı görevi görecektir bu eserin hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyen, eğitimci ve Genel Müdürlüğümüzün kıymetli personellerini canı gönülden kutlar, setimizin memleketimize hayırlı olmasını umut ederim.

Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Genel Müdür

SUNUŞ

Değerli Aileler,

Sizler, en değerli varlıklarınız olan biricik çocuklarınızın yaşam içinde kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayacak becerileri kazanabilmeleri için büyük bir mücadele vermektесiniz. Bu mücadelede sizlere yardımcı olabilmek için sağlık, eğitim, sosyal destek, güvenlik gibi alanlarda pek çok eğitimci ve uzman görev yapmaktadır. Tüm görevlilerin amacı, siz ailelerin çocuklarınızın gelişimi ve eğitimine katkıda bulunarak onları bağımsız bireyler hâline getirme sürecinde yanınızda olmaktır.

Gelişim özellikleri her ne olursa olsun her çocuğun ailesiyle mutlu, huzurlu ve geleceğe güvenle bakan bireyler olmaya hakkı vardır. Çocuklarınızın bu hakları elde edebilmesi, onlara verilecek nitelikli eğitim ve destek hizmetlerin sunulması ile mümkün olacaktır. Tüm çocukların bu nitelikli eğitim ve destek alma yönündeki anayasal haklarını, en verimli şekilde kullanabilmeleri için doktorların, öğretmenlerin, uzmanların yanı sıra siz ailelerin de önemli sorumlulukları yerine getirmeleri gerekir. Her anne baba mutlaka çocuğu için en iyisini ister. Sizler için önemli olan; en iyi bakıma, en iyi eğitime, en iyi destek hizmetlerine kolaylıkla erişebilmektir. Biz hizmet verenlerin de sizin çok önem verdiğiniz bu hizmetlerin geliştirilmesinde iş birliğimize ihtiyacımız vardır. İnanıyoruz ki uzmanlar ve eğitimciler ile aileler, el ele vererek çocukların toplum yaşamına katılımlarını sağlamak için en iyisini yapacaklardır.

Çocuklarınızın, uzmanlar ve eğitimcilerin sunduğu pek çok hizmetten en iyi şekilde yararlanabilmesi için siz ailelerin de bu sürece etkin katılmanız beklenmektedir. Şu bir gerçektir ki aileler çocuklarının gelişim ve eğitimlerinde katılımcı olduklarında çocuklarının okul başarıları artacağı gibi bağımsız yaşama hazırlanmaları da kolaylaşacaktır. Sizlere sunulan bu Aile Eğitimi Kitap Seti, tüm özel eğitim kategorileri ve tüm yaş grupları için alanında uzman akademisyenler tarafından titizlikle hazırlanmıştır. Sizler çocuğunuzun durumuna ve yaşına uygun olan kitapları, bu kitap setinden seçerek çocuğunuzun gelişim ve eğitimine katkıda bulunabileceksiniz.

Sevgili Öğretmenler, Değerli Aileler,

Kitap setlerimiz otizm spektrum bozukluğu, zihin yetersizliği, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, fiziksel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma bozukluğu, duygu ve davranış bozukluğu, çoklu yetersizlikler ve ailelerle çalışma konularını kapsamaktadır. Her bir kitap seti ise 0-3 yaş, 4-6 yaş, birinci kademe olan ilkokul, ikinci kademe olan ortaokul, üçüncü kademe olan ortaöğretim öğrencilerinin aileleri için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Aynı zamanda tüm grupları ilgilendiren konular, ortak aile eğitimi kitap seti olan Özel Eğitimde Ailelerle Çalışma Seti'nde toplanmıştır. Tüm kitap setlerinde açıklanan konular, uzmanların ve öğretmenlerin hazırladığı videolarla zenginleştirilmiştir. Böylece sizler çocuğunuzun gelişimi ve eğitimiyle ilgili bilgileri edinirken aynı zamanda konuların videolarını izleyebileceksiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan tüm bireylerin ailelerine yararlı olması dileğiyle...

Çocuk yetiştirmek bir sanattır, aileler sanatçılardır, çocuklar ailelerin eserleridir.

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR
Proje Koordinatörü

EDİTÖR/KOORDİNATÖR

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ

DUYGU VE DAVRANIŞ BOZUKLUĞU AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ YAZAR LİSTESİ

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

Doç. Dr. Gökhan TÖRET

Doç. Dr. Seray OLÇAY

Arş. Gör. Dinçer SARAL

Arş. Gör. Seda ŞAKAR

Arş. Gör. Elif TUNÇEL

GENEL AMAÇ

Sevgili Ailelerimiz, Kıymetli Öğretmenler,

Bu setin amacı; duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin yani sizlerin çocuğunuzun gelişimsel sürecini çeşitli alanlarda destekleyebilmeniz için gerekli olan bilgi ve becerileri kazanmanızı sağlamaktır.

KAZANIMLAR

Bu kitap seti ile aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Duygu ve davranış bozukluğunun tanımını, doğasını ve nedenlerini açıklar.
- Duygu ve davranış bozukluğuna eşlik edebilecek olası tanıları (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu) anlatır.
- Aile işlevlerini, bağlanma ve ebeveynlik tutumlarını ifade eder.
- Aile içi sağlıklı iletişimin ve etkileşimin kurulabilmesini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğun dil gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğun sosyal-duygusal gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğa oyun becerilerini kazandırmaya yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.
- Günlük rutinler içerisinde bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.

- Belirli dönemler içerisinde görülen gelişim dönemi krizi tanımlayarak, yaşanan gelişimsel krizlerde çocuğu destekleyici stratejileri açıklar.
- Çocuğun davranışlarını yönetmeye ilişkin etkili davranış yönetimi stratejilerini sıralar.
- Çocuk için kural koyarken dikkat edilecek noktaları ve kuralları uygularken dikkat edilmesi gerekenleri açıklar.
- Çocuğunun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere işlevsel analiz yapar.
- Senaryo ve güç kartı hazırlar ve uygular.
- İş birliği sürecini, iş birliği yapacak uzmanları ve bu uzmanların rollerini açıklar.
- Çocuğun duygularının farkına vararak onun duygu yoğunluğunu tespit eder.
- Çocuğunun duygularını ifade edebilme becerisini değerlendirir.
- Çocuğunun duygularını ifade edebilmesi ve kontrol edebilmesi için ona nasıl destek olabileceğinize dair stratejileri açıklar.
- Çocuğunun evde aktif rol alması ve aile bireyleri ile iş birliği ve iş bölümü yapması için fırsatlar sunar.
- Medya okuryazarlığı kavramını açıklar ve çocuğunun medya okuryazarlığı becerisi kazanmasına yönelik etkinlikler gerçekleştirir.
- Sosyal-duygusal becerileri sıralayarak çocuğun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere kullanılabilecek etkili uygulamaları açıklar.
- Akran etkileşimini ve önemini tanımlayarak akran etkileşimini olumsuz etkileyen davranışları sıralar.
- Çocuğunun akademik becerileri ile ilgili bilgi sahibi olur. Akademik becerilerinin desteklenmesine yönelik etkinlikler gerçekleştirir.
- Çocuğunun aile bireyleri ile olan sosyal ve duygusal ilişkilerini desteklemeye yönelik farkındalık kazanır.
- Çocuğunun fikirlerini açıkça ifade etmesi için gerekli desteği sağlar.

- Çocuğunun ilgi ve hobilerini desteklemek için fırsatlar sunar.
- Dijital ayak izi kavramına ilişkin farkındalık kazanır.
- Bağımsız yaşam becerilerini açıklar.
- Çocuğunun bağımsız yaşam becerilerine ilişkin performansını belirler.

İÇERİK

Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti 5 kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplar:

1. *Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti 0-3 Yaş Grubu*
2. *Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti 4 -6 Yaş Grubu*
3. *Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti I. Kademe*
4. *Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti II. Kademe*
5. *Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti III. Kademe*

AÇIKLAMALAR

Sevgiler Aileler,

Bu kitap seti; doğum anından itibaren eğitim ve öğretimin III. kademesine kadar olan süreç içerisinde, duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların ailelerine gereksinim duydukları destekleri sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitapları toplam 5 kitaptır ve her kitap farklı sayılarda bölümlerden oluşmaktadır. Bu kitaplar daha önce de belirtildiği gibi çocuğunuzun yaşına ve eğitim sistemimiz içindeki kademe düzeyine göre yapılandırılmıştır. Ancak bazı durumlarda

çocuğunuzun yaşı her ne kadar ileri olursa olsun çocuğunuzun yaşından daha küçük yaşlardaki ya da ileri yaşlardaki çocuklar için hazırlanmış kaynakları incelemeniz gerekebileceğini göz önünde bulundurmanız önemlidir.

Aile Eğitimi Kitapları, hem bilgi ve becerilerinizi geliştireceğiniz hem de eğleneceğiniz etkinlikleri temel alarak hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra sizlerin, duygu ve davranış bozukluğu ve çocuğunuzun gelişimsel süreçlerine yönelik bilgilerinize katkı sağlamak amacıyla bilgi notları da içermektedir. Bu bilgi notlarının, hem etkinlikleri gerçekleştirirken hem de çocuğunuzla ilgili kararlar alırken gereksinim duyacağınız bilgilerden oluşmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bu nedenle hem etkinlikleri yaparken hem de bilgi notlarını okurken duygu ve davranış bozukluğu olan çocuğunuzun gelişimsel sürecine katkı sağlamayı amaçladığımızı lütfen göz önünde bulundurmayı unutmayınız.

Siz sevgili ailelerin dikkatini yukarıda ifade ettiklerimizin yanı sıra başka bir konu üzerine de çekmeyi önemsiyoruz. Söz konusu kitaplar ve içeriği genel bir durum için hazırlanmıştır ve sizin çeşitli durumlarda gereksinim duyacağınız bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Ancak bunun yanı sıra her ailenin benzersiz olduğunu, özelliklerinin birbirlerinden farklı olduğunu da unutmuş değiliz. Bu nedenle sizlerden etkinlikleri uygularken ve bilgi notlarını okurken kendi ailenizin özelliklerini, beklentilerini ve işleyişini göz önünde bulundurmanızı, yeri geldiğinde gerekli gördüğünüz düzenlemeyi ailece karar alarak yapmanızı önemli buluyoruz. Bu durumun sizlerin ve ailenizin benzersizliğine, kendine özgü işleyişine katkı sağlayacak bir süreç olacağını düşünüyoruz.

BÖLÜM 1: İLKÖĞRETİM DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMSEL KRİZLERİN YÖNETİLMESİ

Genel Amaç	8
Kazanımlar	8
İçerik	8
Açıklamalar	8
Giriş	9
ETKİNLİK 1: İlköğretim Dönemi Gelişimsel Krizler	9
ETKİNLİK 2: Öğretim Dönemi Gelişimsel Krizler	13
Neler Öğrendik?	18
Yararlanılan Kaynaklar	18

BÖLÜM 2: SOSYAL-DUYGUSAL BECERİLERİN DESTEKLENMESİ

Genel Amaç	20
Kazanımlar	20
İçerik	20
Açıklamalar	21
Giriş	21
ETKİNLİK 1: Sosyal-Duygusal Becerileri Tanıyorum	21
ETKİNLİK 2: Çocuğumun Sosyal-Duygusal Becerilerini Destekliyorum	23
ETKİNLİK 3: Sosyal-Duygusal Becerileri Model Olarak Destekliyorum	25
ETKİNLİK 4: Sosyal- Duygusal Becerileri Rol Oynama Çalışmaları Yaparak Destekliyorum	27
ETKİNLİK 5: Sosyal- Duygusal Becerileri Öykülerle Destekliyorum	29
ETKİNLİK 6: Çocuğuma Etkili Geri Bildirimler Sunuyorum	36
Neler Öğrendik?	38
Yararlanılan Kaynaklar	39

BÖLÜM 3: AKRAN ETKİLEŞİMİN DESTEKLENMESİ

Genel Amaç 42

Kazanımlar 42

İçerik 42

Açıklamalar 42

Giriş 42

**ETKİNLİK 1: "Hayır" Diyorum;
"Hayır" Kabul Ediyorum.** 43

Neler Öğrendik? 49

Yararlanılan Kaynaklar 49

BÖLÜM 4: EV ORTAMINDA AKADEMİK BECERİLERİN DESTEKLENMESİ

Genel Amaç 52

Kazanımlar 52

İçerik 52

Açıklamalar 53

Giriş 53

ETKİNLİK 1: Çocuğumla
Eşleştirim 53

ETKİNLİK 2: Ne Diyorsam
Tersini Yap 56

ETKİNLİK 3: Ailemizin Hikâyesi 60

ETKİNLİK 4: Haydi İşlem Yapalım! 64

ETKİNLİK 5: Çocuğumuzla
Alışverişimizi Yerleştiriyoruz 66

Neler Öğrendik? 68

Yararlanılan Kaynaklar 68

BÖLÜM 5: OLUMSUZ DAVRANIŞLARLA BAŞ ETME

Genel Amaç	72
Kazanımlar	72
İçerik	72
Açıklamalar	73
ETKİNLİK 1: Davranışın İşlevlerini Analiz Ediyorum	73
ETKİNLİK 2: İşlevsel Analiz Sonuçlarını Yorumluyorum	80
ETKİNLİK 3: Olumsuz Davranışlarla Baş Ediyorum	83
Neler Öğrendik?	88
Yararlanılan Kaynaklar	88

BÖLÜM 6: MEDYA OKURYAZARLIĞI

Genel Amaç 90

Kazanımlar 90

İçerik 90

Açıklamalar 91

Giriş 91

ETKİNLİK 1: Çocuğuma Hava
Durumunu Öğretiyorum 91

ETKİNLİK 2: Çocuğumla Sanal
Ortamda Müze Geziyoruz 93

ETKİNLİK 3: Çocuğumla Yemek
Tarifi Buluyoruz 96

ETKİNLİK 4: Nedir Bu Medya? 97

ETKİNLİK 5: Çocuğumla Reklam
İzliyoruz 99

Neler Öğrendik? 100

Yararlanılan Kaynaklar 100

BÖLÜM 1: İLKÖĞRETİM DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMSEL KRİZLERİN YÖNETİLMESİ

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ | Ar. Gör. Elif TUNÇEL

BÖLÜM 2: SOSYAL-DUYGUSAL BECERİLERİN DESTEKLENMESİ

Doç. Dr. Seray OLÇAY

BÖLÜM 3: AKRAN ETKİLEŞİMİNİN DESTEKLENMESİ

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ | Arş. Gör. Elif TUNÇEL

BÖLÜM 4: EV ORTAMINDA AKADEMİK BECERİLERİN DESTEKLENMESİ

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

BÖLÜM 5: OLUMSUZ DAVRANIŞLARLA BAŞ ETME

Doç. Dr. Seray OLÇAY / Ar. Gör. Dinçer SARAL

BÖLÜM 6: MEDYA OKURYAZARLIĞI

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

Genel Amaç

Bu kitabın amacı; duygu ve davranış bozukluğu olan I. kademe çocuklarınızın gelişimsel süreçleri içerisinde ortaya çıkan krizleri ve bu krizlerin yönetilmesi, sosyal-duygusal gelişimlerinin ve akran etkileşimlerinin desteklenmesi, ev ortamında akademik gelişimlerine ebeveynlerin destek sağlaması, olumsuz davranışlarla baş etme, medya okuryazarlığı için gerekli olan bilgi ve becerilerin sizlere kazandırılmasıdır.

Kazanımlar

Bu kitap seti ile aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- İlköğretim döneminde görülen gelişimsel krizleri açıklar ve, bu dönemde görülen gelişimsel krizlerde çocuğu destekleme yöntemlerini bilir.
- Sosyal-duygusal becerileri sıralayarak çocuğun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere kullanabilecek etkili uygulamaları açıklar.
- Akran etkileşimini ve önemini tanımlayarak akran etkileşimini olumsuz etkileyen davranışları sıralar.
- Çocuğun akademik becerileri ile ilgili bilgi sahibi olur ve akademik becerilerinin desteklenmesine yönelik etkinlikler gerçekleştirir.
- Çocuğun aile içerisinde iş bölümü kavramını fark etmesine ve kendisine verilen görevleri yerine getirmesine yardımcı olur.
- Çocuğun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere işlevsel analiz yapar.
- Çocuğun olumsuz davranışlarını azaltmak/ortadan kaldırmak için ayrımlı pekiştirmeyi kullanır.
- Medya okuryazarlığı kavramını açıklar ve çocuğun medya okuryazarlığı becerisi kazanmasına yönelik etkinlikler gerçekleştirir.

İçerik

1. İlköğretim Dönemindeki Gelişimsel Krizler ve Yönetilmesi
2. Sosyal-Duygusal Becerilerin Desteklenmesi
3. Akran Etkileşiminin Desteklenmesi
4. Ev Ortamında Akademik Becerilerin Desteklenmesi
5. Olumsuz Davranışlarla Baş Etme
6. Medya Okuryazarlığı

Açıklama

Değerli Ailelerimiz, 6 bölümden oluşan bu kitapla, sizlere duygu ve davranış bozukluğunun I. kademe dönemindeki süreciyle ilişkili temel bilgileri ve aynı zamanda çocuğunuzun gelişimsel sürecine nasıl katkı sağlayacağınıza yönelik bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlıyoruz. Bu nedenle her bölümde çeşitli bilgi notlarının yanı sıra aile üyelerinizle beraber gerçekleştireceğiniz etkinlikler yer almaktadır. Her etkinliğin nasıl yapılacağı ve kendinizi nasıl değerlendireceğinize yönelik detaylı bilgilere söz konusu bölüm içerisinde ulaşabileceksiniz. I. kademe; çocukların davranışlarının ve bazı özelliklerinin aile dışında, daha geniş bir sosyal ortamda yeni uyaranlarla sınındığı bir dönemdir. Bu nedenle bu dönem içerisinde ailenizin işleyişi, ebeveynlik tutumları ve aile üyelerinin performanslarına uygun bir şekilde rol paylaşımı içerisinde, bulunması çocuklarınızın gelişimsel süreçlerini desteklediği gibi hem bu dönem içinde hem de sonraki gelişimsel dönemlerde olumsuzluklarla karşılaşma riskini azaltmaktadır. Bu dönemde çocuğunuzun akademik performansının desteklenmesi ve mümkün olduğu kadar başarılı olması çocuğunuzun duygu ve davranış bozukluğu ile mücadelesinde önemlidir. Bu nedenle evde akademik becerilerin desteklenmesi bu kitabımızın önemli bölümlerinden biridir. Daha önceki dönemlerden farklı olarak daha sıkı kuralların olduğu okul ortamının varlığı da olumsuz davranışlarla baş etmenin önemini biraz daha arttırmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurularak ailenizin işleyişinin ve ebeveyn rollerinin yeniden gözden geçirilmesi ve yeni duruma göre düzenlenmesi önemlidir.

Bölümler Hakkında

Duygu ve Davranış Bozukluğu I. Kademe Aile Eğitimi Kitabı'nın ilk bölümü İlköğretim Dönemindeki Gelişimsel Krizlerin Yönetilmesi'dir. Bu bölümde ilköğretim döneminde görülen çalışkanlığa karşı aşğılık duygusuna dair bilgilere yer verilmekte, bunun yanı sıra çocukların bu dönemde karşılaşabileceği zorluklar ve bu zorluklara nasıl destek sunabileceğinize ilişkin içeriklere yer verilmektedir. Bu dönem çocukların okula başladığı döneme denk gelmekte ve çocuklar okul ortamının gerektirdiklerini yerine getirebilmek için uyum becerileri geliştirmekte, okulda pek çok yeni akademik beceri kazanmakta, bir yandan da akranları ile ilişki geliştirmektedirler. Bu dönemde kendilerinden beklenen yeterlilikleri tam olarak yerine getiremeyen çocuklar yetersizlik duygusu yaşayabilmektedir. 6-12 yaş arasında çocukların kendileri hakkında olumlu duygular geliştirmelerinin ve yeterli düzeyde öz güven kazanmalarının, bu dönemde yaşanabilecek gelişimsel krizlerin başarılı bir şekilde atlatılması için oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal-Duygusal Becerilerin Desteklenmesi bu kitabın ikinci bölümünü oluşturmaktadır.

Bu bölümde sizlerin çocuğunuzun toplumun etkin bir üyesi olabilmesi, bulunduğu toplumsal ortamlarda sosyal kabulünün sağlanması için ihtiyaç duyduğu sosyal duygusal beceriler hakkında farkındalık kazanmanız amaçlanmaktadır. Bölüm içeriğinde çocuğunuza sosyal-duygusal becerileri kazandırmak üzere model olma, rol oynama ve sosyal öykü uygulamalarını nasıl kullanabileceğiniz ve çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere geri bildirimlerden nasıl yararlanabileceğiniz üzerinde durulmuştur.

Akran Etkileşiminin Desteklenmesi Duygu ve Davranış Bozukluğu I. Kademe Aile Eğitimi Kitabı'nın 3. bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde çocuklarımızın gelişim sürecinde akran etkileşiminin önemini fark etmenize ve akranlarla etkileşimin desteklenmesi için gerekli olan bilgi ve becerilere yer verilmiştir. Okula başlanması ile çocuğunuz günün büyük bir bölümünü akranları ile geçirmeye başlamakta ve bulunduğu sosyal çevre içerisinde akran etkileşiminin önemi artmaktadır. Akran etkileşimi bireylerin bütün gelişim alanlarındaki yeterliliklerini sergiledikleri bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bu bölümün içeriğinin sosyal-duygusal gelişim sürecinin bir uygulaması olması olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir deyişle bu bölümdeki becerilerin diğer bölümlerdeki deneyimlerin ve kazanımlarınızın uygulama alanı olduğunu söyleyebiliriz. Bu bölümde sosyal problemlerin çözümünde yeni stratejileri çocuğunuza nasıl kazandıracığınıza dair bilgi ve becerilere yer verilmiştir.

Ev Ortamında Akademik Becerilerin Desteklenmesi, Duygu ve Davranış Bozukluğu I. Kademe Aile Eğitimi Kitabı'nın 4. bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde DDB olan çocuklarınızın akademik performanslarını ev ortamında nasıl destekleyebileceğinize, bu doğrultuda aile bireyleri arasında iş bölümü ve iş birliğini nasıl planlayabileceğinize ilişkin bilgi ve becerilere yer verilmiştir. Akademik performans sorunları DDB'nin önemli belirtilerinden biridir. Dolayısıyla DDB olan çocukların akademik beceriler açısından desteklenmesinin, bu alanda görülen yetersizliklerin diğer alanlara yansımaması açısından oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Olumsuz Davranışlarla Baş Etme Duygu ve Davranış Bozukluğu I. Kademe Aile Eğitimi Kitabı'nın 4. bölümünü oluşturmaktadır. Olumlu davranışlar gibi olumsuz davranışlar da belirli amaçlarla sergilenmektedir. Çocuğunuzun olumsuz davranışlarının bir amaç ile sergilendiğini göz önünde bulundurarak belirli tekniklerle onun bu davranışlarının işlevini belirleyebilir, bu amaçları belirledikten sonra ise uygun yöntem ve tekniklerle bu davranışları ortadan kaldırebilirsiniz. Buradan hareketle bu bölümde çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerinin neler olabileceğine, bu işlevleri işlevsel analiz yoluyla nasıl belirleyebileceğinize, işlevsel analiz sonuçlarını nasıl yorumlayabileceğinize ve çocuğunuzun olumsuz davranışlarıyla başa çıkabilmek için ayrımlı pekiştirme tekniğini nasıl uygulayabileceğinize yönelik örnek etkinliklere yer verilmiştir.

Medya Okuryazarlığı bu kitabın son bölümünü oluşturmaktadır. Günümüzde medya okuryazarlığı günlük hayatın planlanmasında, bilgi edinmede, ekonomide hatta kandırılmaya karşı önlem almada son derece önemlidir. Buradan hareketle, bu bölümde, çocuğunuzun medyada karşılaşılabileceği haber ve bilgilerin doğruluğunu değerlendirebilmesi amacıyla sahip olması gereken medya okuryazarlığı becerilerini sizlerin nasıl destekleyebileceğinize dair bilgi ve beceriler paylaşılmıştır.

BÖLÜM 1

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ
Ar. Gör. Elif TUNÇEL

İLKÖĞRETİM
DÖNEMİNDEKİ
GELİŞİMSEL KRİZLERİN
YÖNETİLMESİ

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; ilköğretim dönemindeki gelişimsel krizleri nasıl yöneteceğinize ilişkin bilgi ve beceriler kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- 6-12 yaş döneminde görülen gelişimsel krizleri açıklar.
- Bu dönemdeki çocukların öz güvenlerinin desteklenmesi için onlara nasıl destek sunulabileceğini tartışabilir.
- Ders çalışma ve kendini düzenleme becerilerinin öğretimi için önlemler alır.
- Uygun olmayan davranışların nasıl önlenebileceğini açıklar.

İçerik

1. İlköğretim Dönemi Gelişimsel Krizler
2. Ders Çalışma, Kendini Düzenleme ve Uygun Olmayan Davranışlar

Açıklamalar

Bu bölümde siz sevgili aileler için ilköğretim dönemindeki gelişimsel krizlere ve bu krizlerle nasıl başa çıkabileceğinize yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Bu bağlamda bölümde çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, başarısızlık duygusunun sonuçları, çocuğunuzun öz güvenini desteklemek üzere yapabileceklerinize ek olarak, ders çalışma ve kendini düzenleme becerilerini kazandırmaya, uygun olmayan davranışlara yönelik stratejilere ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu amaçla bölüm içeriğinde sizlere örnek etkinlikler verilmiştir.

Sevgili aileler, ilköğretim döneminde kendilerinden beklenen yeterlilikleri tam olarak yerine getiremeyen çocuklar, yetersizlik duygusu yaşayabilir ve aşağılık duygularına kapılabilirler. Çocuklar hissettikleri yetersizlik ve aşağılık duygularının sonucunda ise kendinin yeterli olabileceğine karşı umutsuzluk hissine kapılarak aile içi bağımlılığa geri dönebilirler. Ancak bu dönem aynı zamanda çocukların doğru bir şekilde yönlendirildiğinde çalışkan olma duygusunu kazanacakları dönemi de kapsar. **Bu nedenle sizlerin olumlu tutum ve davranışlarının çocuğunuzun gelişimi için kritik bir öneme sahip olduğunu unutmayınız ve duyarlı ebeveyn tutumları sergilemeye ve sürdürmeye gayret gösteriniz.**

Giriş

Erikson (1968) psikososyal gelişimi 8 ayrı döneme ayırmıştır (1). Her bir dönem belirli gelişimsel krizleri içerisinde barındırmaktadır. Bu gelişimsel dönemlerden her birinde kazanılan özellikler bireylerin ileriki dönemlerde sahip olacağı özelliklere etki etmektedir. Erikson'un psikososyal gelişim kuramı ile ilgili ayrıntılı bilgilere Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı 1. Bölüm "Okul Öncesi Dönemde Ortaya Çıkan Gelişimsel ve Durumsal Krizlerin Desteklenmesi" bölümünden ulaşabilirsiniz. İzleyen satırlarda ilköğretim dönemini içine alan ve 6-12 yaş arası çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu açıklanmış; duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların bu dönemde karşılaşılabileceği zorluklar ve bu zorluklara nasıl destek sunulabileceğine ilişkin yararlanabileceğiniz etkinliklere yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: İlköğretim Dönemi Gelişimsel Krizler

Görsel 1 Betimleme: Kollarını yana açmış iki arkadaşını sinirlenerek iten bir erkek öğrenci ve endişeyle izleyen iki çocuk

Etkinliğin Amacı: İlköğretim dönemi gelişimsel krizlerine ilişkin temel bilgileri öğrenme bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun ilköğretim döneminde deneyimleyebileceği gelişimsel krizlerden çalışkanlığa karşı aşağılık duygusuna ilişkin temel bilgileri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kalem, Tablo 1.1, Tablo 1.2. ve Tablo 1.3.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1’de yer alan soruları yanıtlayınız. Tablo 1.2’de sunulan bilgi notunu okuyunuz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.3’te sunulan örnekleri Tablo Tablo 1.2’deki bilgi notunda yer alan bilgileri göz önünde bulundurarak uygun temanın karşısına yazınız.

SORU

Çocuğunuz ilkokula başladığında ne tür zorluklarla karşılaştınız? Bu zorlukların üstesinden gelmek için ne yaptınız?

Tablo 1.1. İlköğretim Dönemi Gelişimsel Krizlere İlişkin Bilgilerimi Değerlendiriyorum

1. Sizce okula başlamak çocuğun yaşamında ne gibi değişikliklere yol açar?
2. Okula henüz başlayan bir çocuğun başarısızlık duygusuna sahip olup olmadığını nasıl anlarsınız?
3. Okula henüz başlayan bir çocukta başarısızlık duygusu ne tür durumlara yol açar?
4. İlköğretim dönemindeki bir çocuğun öz güvenini desteklemek için neler yapılabilir?

Tablo 1.2. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş)

Erikson'a (1968) göre bu dönem çocukların öğrenmeye en istekli ve hazır oldukları dönemdir (1). Çocuklar bu dönemde çevresindeki kişilerle birlikte iş birliği yaparak bir şeyler yapmaya ve paylaşmaya eğilim gösterirler (1, 2). Bu dönem aynı zamanda çocukların okula başladığı döneme denk gelmektedir. Bu dönemde çocuklar okula giderek yeni bir çevreye girmekte ve bu yeni ortamın gerektirdiklerini yerine getirebilmek için uyum becerileri geliştirmek durumunda kalmaktadırlar (3). Ek olarak çocuklar okuma-yazma ve matematik gibi akademik becerileri öğrenmenin yanı sıra ailelerinden ayrılarak yeni ortamın gerektirdiği kurallara uyum sağlamaya da çalışırlar. Bu dönemde kendilerinden beklenen yeterlilikleri tam olarak yerine getiremeyen çocuklar yetersizlik duygusu yaşayabilir ve aşağılık duygusuna kapılabilirler. Çocuklar hissettikleri yetersizlik ve aşağılık duygusunun sonucunda ise kendisinin yeterli olabileceğine karşı bir umutsuzluk hissine kapılarak aile içi bağımlılığa geri dönebilirler (4). Bu dönemde akranlarla ilişkiler de önem kazanır, çocuk kendini akranları ile kıyaslamaya başlar ve onların arasında en iyisi olma amacıyla çalışmaya yönelir. Bu dönem aynı zamanda eğer doğru şekilde ödüllendirilirse çocukların çalışkan olma duygusunu kazanacakları dönemi de kapsar. Eğer çocuk başarılı hissedemez ise başarısız deneyimlerinden sonra aşağılık duygusu ve yetersizlik hisleri de pekişecektir (2).

Çocuklar 3-6 yaş arası dönemde duyguları genelleme eğilimi göstermektedir. Örneğin dans etkinliğinde iyi olan bir çocuk tüm etkinliklerde iyi olduğunu ve iyi bir çocuk olduğunu düşünebilir. Bunun tersi olarak da yemek yerken üstüne yemek döken bir çocuk bunu yine genelleyerek kötü bir çocuk olduğunu düşünebilir. 6 yaş civarı çocuklar artık duygular ve neden sonuç ilişkisi hakkında daha çok fikir sahibi olurlar. Bu yaş civarında bazen mutlu bazen ise üzgün hissedebileceklerini anlamaya başlarlar. Çocuklar yaklaşık 10 yaşında olduklarında ise karşılarındaki kişilerin duygularını da daha iyi anlamaya başlarlar. Örneğin yaptıkları bir şey için onlara sinirlenen ebeveynlerinin, onları aynı zamanda sevdiğini de anlayabilirler. Yine bu dönemde çocuklar kendilerini akranları ile kıyaslayarak kişiliklerini tanımlamaya çalışırlar (5). Bu dönemde çocukların kendileri hakkında olumlu duygular geliştirmelerinin ve yeterli düzeyde öz güven kazanmalarının, bu dönemdeki gelişimsel krizlerin başarılı bir şekilde atlatılması için önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemdeki çocukların öz güvenlerini destekleme çabası birden çok alanda onlara destek sunmayı gerektirebilir. Bu alanlar; spor etkinlikleri gibi alanlarda fiziksel yeterliliklerin kazandırılması, sosyal yeterliliklerin ve sosyal becerilerle ilgili yeterliliklerin kazandırılması, akademik ve bilişsel beceri performansının artırılması gibi çalışmaların yürütülmesi olarak sıralanabilir (5).

! DİKKAT

6-12 yaş arasında çocukların kendileri hakkında olumlu duygular geliştirmesi ve yeterli düzeyde öz güven kazanmaları bu dönemde yaşanabilecek gelişimsel krizlerin başarılı bir şekilde atlatılması için önemlidir.

Görsel 2 Betimleme: Üzerinde umutsuzluk yazan beyaz bir perdeyi ortadan iki yana açan kız

Tablo 1.3. Temalara Örnek Belirliyorum

Aşağıda yer alan ifadeleri uygun temanın karşısında yer alan boşluklara yerleştiriniz.

Akademik performansın artırılması, aşağılık duygusu, aile içi bağımlılık, yeni kurallar, akranlarıyla kıyaslamak, umutsuzluk, spor yapmak, iş birliği yapmak, uyum becerilerinin gelişmesi, neden sonuç ilişkisinin kurulması.

Okula başlayan bir çocuğun yaşamındaki değişimler	1)
	2)
	3)
	4)
	5)
Başarısızlık duygusunun okula henüz başlayan bir çocukta yol açtığı durumlar	6)
	7)
	8)
Öz güveni destekleyici çalışmalar	9)
	10)

Yanıt Anahtarı: 1) iş birliği yapmak, 2) uyum becerilerinin gelişmesi, 3) yeni kurallar, 4) neden sonuç ilişkisinin kurulması, 5) akranlarıyla kıyaslamak, 6) aşağılık duygusu, 7) umutsuzluk, 8) aile içi bağımlılık, 9) spor yapmak, 10) akademik performansın artırılması

ETKİNLİK 2: İlköğretim Dönemi Gelişimsel Krizler

Etkinliğin Amacı: Ders çalışma ve kendini düzenleme becerilerini kazandırmaya ve uygun olmayan davranışlara yönelik stratejilere ilişkin temel bilgileri öğrenme bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun ilköğretim döneminde deneyimleyebileceği gelişimsel krizlerle başa çıkmak için ders çalışma ve kendini düzenleme becerilerini kazandırmaya ve uygun olmayan davranışlara yönelik stratejilere ilişkin temel bilgileri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kalem, Tablo 2.1, Tablo 2.2, Tablo 2.3, Tablo 2.4 ve Tablo 2.5.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1. ve Tablo 2.4'te yer alan soruları yanıtlayınız. Tablo 2.2. ve Tablo 2.5'te sunulan bilgi notlarını okuyunuz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 2.3'te yer verilen boşlukları Tablo 2.2'de bilgi notunda yer alan bilgileri göz önünde bulundurarak doldurunuz.

Tablo 2.1. Çocuğum ... Yapmadığında, Ben ... Yapıyorum

SORUN	NE YAPIYORUM?
Çocuğum ders çalışmadığında...	
Çocuğum okul araç-gereçlerini kaybettiğinde...	
Çocuğum ödev yapmadığında...	
Çocuğum bir okul görevini yerine getirmek için geç kaldığında...	

DİKKAT

Ders çalışma ve kendini düzenleme becerilerinin çocuğa kazandırılmasının, çocuğun gerek akademik gerek sosyal hayatına pek çok olumlu yansıması vardır.

Tablo 2.2. Ders Çalışma ve Kendini Düzenleme Becerileri Kazandırma

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Ders Çalışma ve Kendini Düzenleme Becerileri Kazandırma

Özel gereksinimleri olan pek çok öğrenci gibi duygusal davranış bozukluğu olan çocuklar da ders çalışma ve kendini düzenleme becerilerinin geliştirilmesine yönelik destek stratejilerinin sunulmasına ihtiyaç duyarlar (5). Bu becerilerin çocuğa kazandırılması, çocuğun hem akademik hem sosyal hayatına olumlu katkılar sağlayacağından oldukça önemlidir.

- Ödev yapma stratejileri
- Not alma stratejileri
- Zaman yönetimi stratejileri
- Eşyaları uygun şekilde düzenlemeye yönelik stratejiler

Ödev yapma stratejileri

- ◆ Ödev yapmak için belirli ve sınırlı bir süre belirleyin. En uygun zaman akşam erken saatlerdir. Ödev süresine çocuğunuz 30 dakika çalışmıyorsa 15 dakika ile başlayın. Belirli bir süre sonra 20 dakika deneyin. Okuldan hemen sonraki zamanı ödev yapma zamanı olarak belirlemeyin.
- ◆ Ödev saati sırasında mümkünse tüm elektronik araç-gereçleri kapatın.
- ◆ Bu dönemde evin ortak alanlarını ödev yapma ortamı olarak belirleyebilirsiniz.
- ◆ Ödev saati sırasında kendi işlerinizi yapabilirsiniz; ancak çocuğunuzun sorularına yanıt vermeyi, ona yardımcı olmayı ve onu teşvik etmeyi unutmayın. Dolayısıyla, çocuğunuz ödevleri yaparken onunla aynı ortamda bulunun.
- ◆ Çocuğunuzun çabasını övün.
- ◆ Çocuğunuza zaman tanıyın ve sabırlı olun.

Görsel 3 Betimleme: Çalışma odasındaki masa üzerinde defter, kalemlik, küre, laptop ve masa başında çalışma yapan anne kız

Tablo 2.3. Ödev Planlama Formu

Aşağıdaki formu her bir ödev için çocuğunuzla birlikte doldurunuz.

Tarih ve Gün:	
Saat:	
Ortam:	
Ödev:	
Başlama Zamanı:	
Bitiş Zamanı:	
Toplam Zaman:	
Toplam Mola Zamanı:	
Ödev Durumu:	( ) Bitti ( ) Bitmedi
Neler Öğrendim?	

Sevgili aileler ödev planlama formunu aşağıda sunulan örnekteki gibi doldurabilirsiniz.

Tarih ve Gün:	02.03.2021 Salı
Ortam:	Çalışma odası
Ödev:	Hayat Bilgisi-Okulumuzda hayat
Başlama Zamanı:	18.05
Bitiş Zamanı:	20.00
Toplam Mola Zamanı:	30 dakika
Toplam Çalışma Zamanı:	85 dakika
Ödev Durumu:	(X) Bitti ( ) Bitmedi
Neler Öğrendim?	Arkadaşlarımla kullandığım alanları temiz tutmak gerektiğini, nasıl temiz tutmam gerektiğini, okulda çalışan kişilerin görevlerini, okul bahçesinde ve koridorlarında uymam gereken kuralları öğrendim.

Tablo 2.4. Çocuğum ... Yaptığında, Ben ... Yapıyorum

SORUN	NE YAPIYORUM?
Akranını/kardeşini tehdit ettiğinde...	
Bana yalan söylediğinde...	
Bir nesneye (örn. oyuncak) ya da canlıya (örn. hayvan) acımasız davrandığında...	
Güvenli olmayan davranışlar (örn. yangın çıkarma) sergilediğinde...	

Tablo 2.5. Uygun olmayan Davranışlara Yönelik Stratejiler

Uygun Olmayan Davranışlara Yönelik Stratejiler

Duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların pek çoğunda yalan söyleme, fiziksel ya da sözel saldırganlık, tehdit etme ve okuldan kaçma gibi uygun olmayan davranışlar gözlenebilir. Pek çok probleme müdahale yönteminde olduğu gibi uygun olmayan davranışlara yönelik en etkili müdahale yönteminin önlemeye yönelik stratejiler olduğu ifade edilmektedir. Bu stratejiler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocuklarla şiddet içermeyen şekilde iletişim kurmak,
- Problem çözmede şiddet içermeyen yolların öğretilmesi,
- Saldırganlık davranışlarını henüz çok büyüüp köklenmeden önlemek,
- Saldırgan davranışlar sergilenmesine yol açacak nesnelere ulaşımın kısıtlanması (örn. kesici aletler),
- Günlük yaşam içerisinde saldırganlığa özendirici uyarıların düzenlenmesi,
- Okullarda etkili öğretim stratejilerinin kullanılarak eğitim sunulması,
- Toplum içerisinde saldırgan davranışlar sergilenmesinin karşısında durulmasının desteklenmesi.

! DİKKAT

Uygun olmayan davranışlara yönelik en etkili müdahale yöntemi önlemeye yönelik stratejilerin kullanılmasıdır.

Görsel 4 Betimleme: Top oynayan iki kız ve iki erkek ve onları uzaktan üzümlere izleyen bir erkek çocuk

Neler Öğrendik

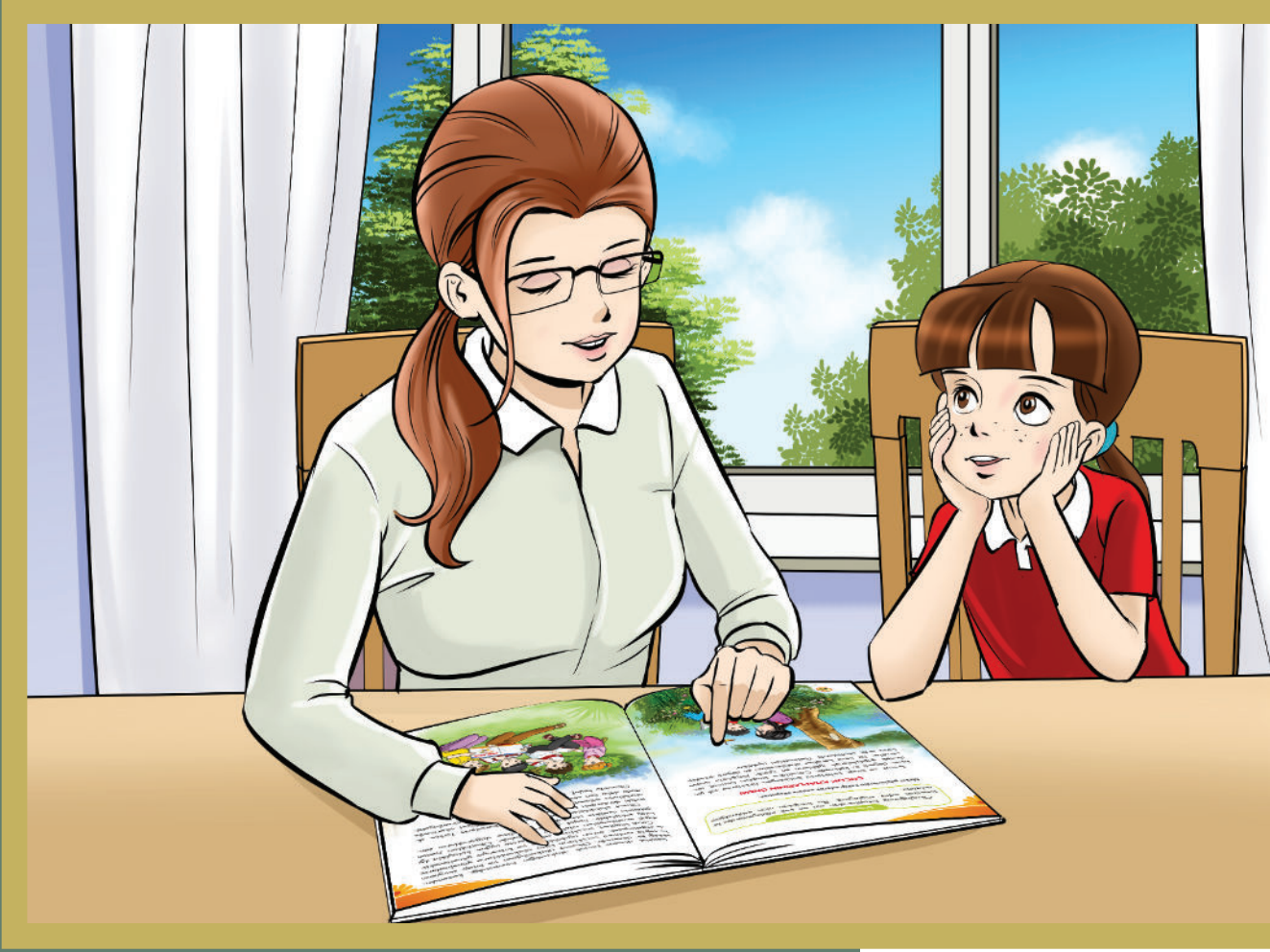
- 6-12 yaş döneminde görülebilecek gelişimsel krizleri,
- Gelişimsel krizlerin çocuğumuzun gelişimi ve duyguları üzerindeki etkilerini,
- Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusuna yönelik neler yapabileceğimizi,
- Ders çalışma ve kendini düzenlemeye yönelik neler yapabileceğimizi,
- Uygun olmayan davranışlara yönelik neler yapabileceğimizi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and crisis. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
2. Arslan, E., & Arı, R. (2008). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ölçeğinin Türkçe'ye uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19), 53-60.
3. Akgüneş, S. (2019). 14-18 yaş arası ergenlerin psikososyal gelişim dönemleri kazanımları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi (Master's thesis, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
4. Morsünbül, Ü. (2015). Bal, Süt ve Yumurta filmlerinin Erikson'un psikososyal gelişim kuramı açısından analizi. İlköğretim Online, 14(1).
5. Wilmshurst, L., & Brue, A. W. (2018). The complete guide to special education: Expert advice on evaluations, IEPs, and helping kids succeed. Routledge.

BÖLÜM 2

Doç. Dr. Seray OLÇAY

**SOSYAL-DUYGUSAL
BECERİLERİN
DESTEKLENMESİ**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Sosyal-duygusal becerileri sıralar.
- Çocuğun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere kullanabileceği etkili uygulamaları açıklar.
- Model olma uygulamasını kullanarak çocuğa sosyal-duygusal becerileri kazandırır.
- Rol oynama çalışmaları yaparak çocuğa sosyal-duygusal becerileri kazandırır.
- Çocuğa sosyal-duygusal becerileri kazandırmak üzere sosyal öykü kitabı hazırlar.
- Sosyal öyküleri kullanarak çocuğa sosyal-duygusal becerileri kazandırır.
- Etkili geri bildirimler sunarak çocuğun sosyal-duygusal becerilerini destekler..

İçerik

1. Sosyal-Duygusal Becerileri Tanıyorum
2. Çocuğumun Sosyal-Duygusal Becerilerini Destekliyorum
3. Sosyal-Duygusal Becerileri Model Olarak Destekliyorum
4. Sosyal-Duygusal Becerileri Rol Oynama Çalışmaları Yaparak Destekliyorum
5. Sosyal-Duygusal Becerileri Öykülerle Destekliyorum
6. Çocuğuma Etkili Geri Bildirimler Sunuyorum

Açıklamalar

Bu bölümde, siz sevgili aileler için sosyal-duygusal becerilere ve bu becerileri çocuğunuza nasıl kazandırabileceğinize yönelik bilgi ve becerilere yer verilmiştir. Bu bağlamda bölüm içeriğinde çocuğunuza sosyal-duygusal becerileri kazandırmak üzere model olma, rol oynama ve sosyal öykü uygulamalarını nasıl kullanabileceğiniz ve çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere geri bildirimlerden nasıl yararlanabileceğiniz üzerinde durulmuştur. Bu amaçla bölüm içeriğinde sizlere örnek etkinlikler sunulmuştur. Sizler ev koşullarınıza ve çocuğunuzun gereksinimlerine göre örnek olarak sunulan “sosyal-duygusal beceriler” listesinde, öğretim için gerekli materyallerde, ortamda ve öğretim sürecinde düzenlemelere ve değişikliklere gidebilirsiniz.

Sevgili aileler, unutmayınız ki sosyal-duygusal beceriler çocuğunuzun toplumun etkin bir üyesi olabilmesi ve bulunduğu toplumsal ortamlarda sosyal kabulünün sağlanması için hayati bir öneme sahiptir. **Bu nedenle çocuğunuzun bu becerileri kazanmasını ve bu becerileri bağımsız olarak sergilemesini sağlamak üzere ona destek olun, fırsatlar tanıyın, geri bildirimlerinizle çocuğunuzun sosyal beceri performansını iyileştirebileceğinizi unutmayın!**

Giriş

Sosyal-duygusal beceriler sağlıklı iletişim ve etkileşim kurma, kendinin ve başkalarının duygularını anlama, sosyal problem çözme gibi olumlu davranışların daha sık, olumsuz davranışların ise daha az sıklıkla sergilenmesini sağlayan becerilerdir. Sizler çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere günlük yaşamda karşılaşılan fırsatları öğretimsel fırsatlara dönüştürebilirsiniz. Bu amaçla model olma, rol oynama ya da sosyal öykü gibi etkili uygulamaları kullanabilirsiniz. İzleyen satırlarda çocuğunuza sosyal-duygusal becerileri kazandırmak üzere yararlanabileceğiniz etkinliklere yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: Sosyal-Duygusal Becerileri Tanıyorum

Etkinliğin Amacı: Sosyal-duygusal becerileri tanıma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda sosyal-duygusal becerilerin neler olduğunu öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 1.1. ve Tablo 1.2.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1. ve Tablo 1.2'deki yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.1'deki yanıtlarınızı Tablo 1.2'de yer alan tablo ile karşılaştırarak kontrol ediniz.

Tablo 1.1. Sosyal-Duygusal Becerileri Seçiyorum

Sosyal-duygusal becerilerin tanımını okuyunuz. Tabloda karışık olarak verilen her bir beceriyi dikkatlice gözden geçiriniz. Tanımdan da yola çıkarak sosyal-duygusal bir beceri olduğuna karar verdiğiniz becerilerin karşısına "✓" işareti koyunuz.

Tanım: Sosyal yeterlik ve duygusal yeterlik olmak üzere iki alt boyuttan oluşan sağlıklı iletişim ve etkileşim kurma, kendinin ve başkalarının duygularını anlama, sosyal problem çözme gibi olumlu davranışların daha sık, olumsuz davranışların ise daha az sıklıkla sergilenmesini sağlayan becerilerdir (1).

Sosyal-Duygusal Becerileri Seçiyorum	
İletişim kurar.	
Olumsuz durumların sonuçlarına uygun tepki verir.	
Sosyal ortamlarda güvenli davranışlar sergiler.	
Sosyal etkileşimi düzenleyen becerileri gerçekleştirir.	
Günlük yaşam becerilerini bağımsız olarak sergiler.	
Duygularını tanıır.	
Ev içi sorumluluklarını yerine getirir.	
Olumsuz durumların sonuçlarına uygun tepki verir.	
Toplu taşıma araçlarını kullanır.	
Diğerlerinin duygularını tanıır.	
Sinema, tiyatro gibi sosyal ortamları kullanır.	
Duygularını uygun şekilde ifade eder.	
Sosyal problem çözer.	
İki ya da daha fazla basamaklı yönergeleri yerine getirir.	
Diğerleriyle empati kurar.	
Dikkatini belli bir süreyle etkinliğe yöneltir.	

Tablo 1.2. Sosyal-Duygusal Becerileri Kontrol Ediyorum

Tablo 1.1'deki yanıtlarınızı aşağıda yer alan tabloyla karşılaştırarak kontrol ediniz (2). Doğru belirlediğiniz her bir becerinin karşısına "✓" işareti koyunuz.

Sosyal-Duygusal Beceri Listesi	
İletişim kurar.	
Olumsuz durumların sonuçlarına uygun tepki verir.	
Sosyal ortamlarda güvenli davranışlar sergiler.	
Sosyal etkileşimi düzenleyen becerileri gerçekleştirir.	
Günlük yaşam becerilerini bağımsız olarak sergiler.	
Duygularını ifade eder.	
Ev içi sorumluluklarını yerine getirir.	
Olumsuz durumların sonuçlarına uygun tepki verir.	
Toplu taşıma araçlarını kullanır.	
Diğerlerinin duygularını tanır.	
Sinema, tiyatro gibi sosyal ortamları kullanır.	
Duygularını uygun şekilde ifade eder.	
Sosyal problem çözer.	
İki ya da daha fazla basamaklı yönergeleri yerine getirir.	
Diğerleriyle empati kurar.	
Dikkatini belli bir süreyle etkinliğe yöneltir.	

SORU

Çocuğunuzun sosyal-duygusal gelişimini desteklemek için neler yapıyorsunuz?

ETKİNLİK 2: Çocuğumun Sosyal-Duygusal Becerilerini Destekliyorum

Etkinliğin Amacı: Sosyal-duygusal becerileri desteklemede etkili uygulamaları tanıma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere kullanabileceğim etkili uygulamaları öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler ve Tablo 2.1.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1'deki yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 2.1'de sıralanan sosyal-duygusal becerileri desteklemek üzere kullanılabilirlik etkili uygulamalar arasından bugüne kadar kullandıklarınızı belirleyiniz.

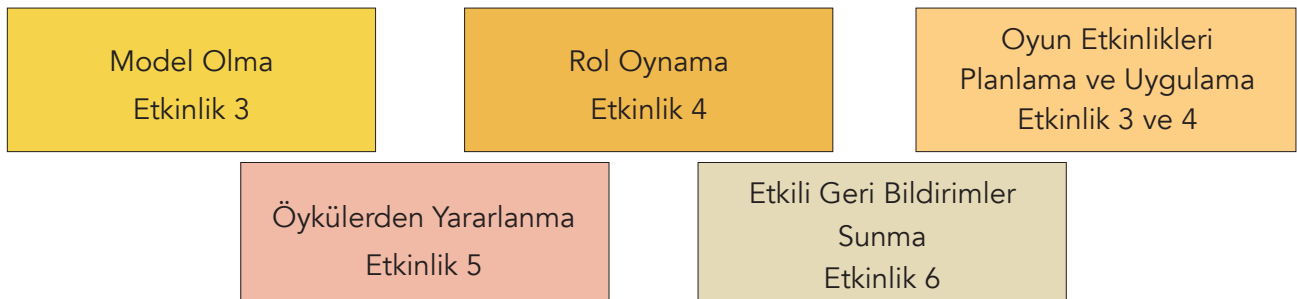
Puan tablosunu kullanarak, en çok puan kazanan aile üyesini belirleyiniz.

Tablo 2.1. Sosyal-Duygusal Becerileri Nasıl Desteklemeliyim?

Sosyal-duygusal beceriler çocuğunuzun en fazla güçlük yaşadığı beceri alanlarından biridir. Çocuğunuza bu beceri alanında yer alan, güçlük yaşadığı becerileri kazandırabilmek için günlük yaşamda birçok fırsata sahipsiniz. Peki, bu fırsatlardan hangisi ya da hangilerini çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere bir öğretim fırsatına dönüştürüyorsunuz? Aşağıda yer alan tabloda çocuğunuzun sosyal-duygusal gelişimini desteklemek üzere kullanabileceğiniz uygulamalara yer verilmiştir. Bu uygulamalar arasından bugüne kadar kullandıklarınızın karşısına "✓" işareti koyunuz.

Sosyal-Duygusal Becerileri Desteklemek için Kullanabileceğim Uygulamalar	✓
Çocuğuma sosyal-duygusal becerileri nasıl sergileyeceğine ilişkin model oluyorum.	
Çocuğumla rol oynama çalışmaları yaparak ona sosyal-duygusal becerileri doğal ortamlarda sergilemeden önce alıştırmaya fırsatları veriyorum.	
Çocuğumun sosyal-duygusal becerilerini destekleyecek oyun etkinlikleri planlıyorum ve uyguluyorum.	
Çocuğumun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere öykülerden yararlanıyorum.	
Çocuğuma günlük rutinler sırasındaki sosyal-duygusal becerileri sergileme performansına yönelik geri bildirimler sunuyorum.	

Tablo 2.1'de sıralanan uygulamalardan henüz kullanmadıklarınız ya da daha fazla bilgilenebilirlik veya bilgilendirilmeye gereksinim duyduklarınız için sıralanan etkinlikleri gözden geçirin.

SORU

Sosyal-duygusal becerilerini desteklemek için çocuğunuza yeterince model oluyor musunuz?

ETKİNLİK 3: Sosyal-Duygusal Becerileri Model Olarak Destekliyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuza sosyal-duygusal becerileri oyun etkinliği içinde model olma uygulamasını kullanarak kazandırma, bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda oyun etkinliği içinde model olma uygulamasını kullanarak çocuğuma sosyal-duygusal becerileri kazandırmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kartonlar, renkli kalemler, makas, yapıştırıcı, zar ve Tablo 3.1.

Ortam: Oyun etkinliğinde kullanılacak zarı çocuğunuzla birlikte sessiz bir ortamda hazırlayabilirsiniz. Çocuğunuzun odasında ya da evinizde belirlediğiniz uygun bir ortamda "Zar Atıyorum" oyununu oynayabilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 3.1'de yer alan model olma uygulama basamaklarını ve açıklamaları izleyerek çocuğunuza sosyal-duygusal becerilere ilişkin öğretim sununuz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Model olma uygulamasını kullanarak öğretim sunma performansınızı değerlendirmek için Tablo 3.1'de yer alan formu kullanınız.

Puan tablosunu kullanarak, en çok puan kazanan aile üyesini belirleyiniz.

Tablo 3.1. Model Olma Uygulamasını Kullanarak Öğretim Sunuyorum

Model olma uygulamasını kullanarak öğretim sunma sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz (3, 4). Formda öğretim sunma sürecinde doğru olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek bir sonraki öğretim sunma etkinliğinde formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız.

Model Olma Uygulamasını Kullanarak Öğretim Sunarken İzlenen Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Oyun etkinliğine ilişkin hazırlık yaptım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzla birlikte kartondan bir zar hazırlayınız. Zarın her yüzüne bir duyguyu yazınız. Çocuğunuz henüz okumayı bilmiyorsa yazının altına o duyguya ait bir görsel yapıştırabilirsiniz. Bu etkinlik bağlamında çocuğunuzun duygularını anlaması ve ifade etmesine yönelik planlanan "Zar Atıyorum" oyununa ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Dilerseniz farklı oyunlar planlayarak da çocuğunuza farklı sosyal-duygusal becerileri öğretebilirsiniz.</p>	

2. Çocuğuma oyunun kurallarını anlattım.

Açıklama: Çocuğunuza planladığınız oyun etkinliğini açıklayınız. "Zar Atıyorum" oyunu için çocuğunuza "Şimdi hazırladığımız bu zarı sırayla atacağız. Zarda hangi duygu gelirse o duyguyu yaşadığımız bir anımızı paylaşacağız. Anımızı anlatırken de hissettiğimiz duyguyu yüzümüzle, hareketlerimizle ve ifadelerimizle göstereceğiz?" deyiniz.

3. Oyunu başlattım.

Açıklama: Çocuğunuza "Haydi bakalım başlayalım. Zarı ilk sen at." diyerek oyunu başlatabilirsiniz.

4. Çocuğumu sosyal-duygusal beceriyi sergilemesi için yönlendirdim.

Açıklama: Çocuğunuzdan zarda gelen duyguya ilişkin bir anısını paylaşmasını isteyiniz.

5. Çocuğum sosyal-duygusal beceriyi sergilemediğinde çocuğuma beceriyi nasıl sergileyeceğine ilişkin model oldum.

Açıklama: Çocuğunuza zarda gelen duyguya ilişkin kısa bir anınızı anlatınız. Anınızı anlatırken hissettiğiniz duyguyu jest ve mimiklerinizle, hareketlerinizle, ses tonunuz ve ifadelerinizle gösteriniz.

6. Model olduktan sonra çocuğumu sosyal-duygusal beceriyi sergilemesi için tekrar yönlendirdim.

Açıklama: Çocuğunuzdan zarda gelen duyguya ilişkin anısını sizin gibi anlatmasını isteyiniz.

7. Çocuğumun model olma sürecindeki tepkilerine uygun tepkide bulundum.

Açıklama: Çocuğunuzun model olma sürecindeki doğru tepkilerini pekiştiriniz. Yanlış ya da eksik tepkilerine ilişkin beklediğiniz doğru tepkiyi açıklayarak düzeltici geri bildirimler sununuz.

8. Oyun bitene kadar model olma basamaklarını uygulamaya devam ettim.

Açıklama: 4-8. basamakları izleyerek çocuğunuza model olmaya devam ediniz.

! DİKKAT

Sevgili aileler, model olma sürecinde ipuçlarını, pekiştireçleri ve düzeltici geri bildirimleri etkili bir şekilde kullanmanızın, uygulamanın etkisini arttıracacağını unutmayınız.

ETKİNLİK 4: Sosyal-Duygusal Becerileri Rol Oynama Çalışmaları Yaparak Destekliyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuza sosyal-duygusal becerileri oyun etkinliği içinde rol oynama çalışmaları yaparak kazandırma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma oyun etkinliği içinde rol oynama çalışmaları yaparak sosyal-duygusal becerileri kazandırmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kağıtlar, renkli kalemler ve Tablo 4.1.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında vb.) rol oynama çalışmalarında kullanılacak örnek durumları hazırlayabilirsiniz. Çocuğunuzun odasında ya da evinizde belirlediğiniz uygun bir ortamda "Rol Yapıyorum" oyununu oynayabilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 4.1'de yer alan rol oynama uygulama basamaklarını ve açıklamaları izleyerek çocuğunuza sosyal-duygusal becerilere ilişkin öğretim sununuz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Rol oynama uygulamasını kullanarak öğretim sunma performansınızı değerlendirmek için Tablo 4.1'de yer alan formu kullanınız.

Tablo 4.1. Rol Oynama Uygulamasını Kullanarak Öğretim Sunuyorum

Rol oynama uygulamasını kullanarak öğretim sunma sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz (3, 4). Formda öğretim sunma sürecinde doğru olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek bir sonraki öğretim sunma etkinliğinde formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız.

Rol Oynama Uygulamasını Kullanarak Öğretim Sunarken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Oyun etkinliğine ilişkin hazırlık yaptım.</p> <p>Açıklama: Rol oynama çalışmaları sırasında kullanılacak örnek olayları oyun öncesinde hazırlayınız. Aşağıda örnek olaylara yer verilmiştir. Siz de farklı duygulara yönelik örnek olaylar hazırlayarak oyun etkinliğini zenginleştirebilirsiniz. Her bir örnek olayı farklı renkte bir kağıda yazınız. Bu etkinlik bağlamında çocuğunuzun diğerlerinin duygularını farkına varmasına yönelik planlanan "Rol Yapıyorum" oyununa ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Dilerseniz farklı oyunlar planlayarak da çocuğunuza farklı sosyal-duygusal becerileri öğretebilirsiniz.</p> <p>Örnek olaylar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ceren'in dişi çok ağrıyor ancak Ceren dişçiye gitmemek için dişinin ağrıldığını annesinden saklıyor. • Bora eve gelir ve abisinin en sevdiği oyuncak arabasını kırdığını görür. • Hüseyin eve gelir ve geçen hafta oyuncakçıda gördüğü robotu yatağının üstünde bulur. Annesi beğendiği oyuncacı ona alarak sürpriz yapmıştır. 	
<p>2. Çocuğuma oyunun kurallarını anlattım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuza planladığınız oyun etkinliğini açıklayınız. "Rol Yapıyorum" oyunu için çocuğunuza "Şimdi senle bir oyun oynayacağız. Bu gördüğün renkli kâğıtlarda kısa öyküler var. Sırayla bu kâğıtlardan birini seçeceğiz ve kâğıtta yazan öyküyü canlandıracağız. Ben öyküyü canlandırırken sen de öyküdeki kişinin hangi duyguyu yaşadığını tahmin edeceksin. Sen öyküyü canlandırırken de ben öyküdeki kişinin hangi duyguyu yaşadığını tahmin edeceğim." deyiniz.</p>	
<p>3. Oyunu başlattım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuza "Haydi bakalım başlayalım. Bu renkli kâğıtlardan birini seç." diyerek oyunu başlatabilirsiniz.</p>	
<p>4. Çocuğumu örnek olayı canlandırması için yönlendirdim.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzdan seçtiğiniz kâğıtta yer alan örnek olayı canlandırmasını isteyiniz.</p>	
<p>5. Çocuğum örnek olaydaki durumu uygun bir şekilde canlandığında onu pekiştirdim.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuz örnek olaydaki kişinin yaşadığı olayı ve olay karşısında yaşadığı duyguları jest ve mimikleriyle, hareketleriyle, ses tonuyla ve ifadeleriyle doğru bir şekilde canlandığında onu "Bu olaydaki duyguyu çok güzel canlandırdın. Hemen buldum." gibi ifadelerle pekiştiriniz.</p>	

<p>6. Çocuğum örnek olaydaki durumu uygun bir şekilde canlandırmada güçlük yaşadığında ona ipuçları sundum.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuz örnek olaydaki kişinin yaşadığı duyguyu fark etmekte ve canlandırmakta güçlük yaşarsa ona "Burada üzgün bir yüz ifadesiyle konuşman daha doğru olabilir." gibi ifadelerle ipucu sunabilirsiniz.</p>	
<p>7. Çocuğum canlandırıdığım olaydaki kişinin yaşadığı duyguyu doğru tahmin ettiğinde onu pekiştirdim, tahmin etmede güçlük yaşadığında ipuçları sunarak onun doğru yanıtı bulmasını sağladım.</p>	
<p>8. Oyun bitene kadar rol oynama basamaklarını uygulamaya devam ettim.</p> <p>Açıklama: 4-8. basamakları izleyerek diğer örnek olaylar için de çocuğunuzla rol oynama çalışmaları yapmaya devam ediniz.</p>	

ETKİNLİK 5: Sosyal-Duygusal Becerileri Öykülerle Destekliyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuza sosyal-duygusal becerileri sosyal öyküleri kullanarak kazandırma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma sosyal-duygusal becerileri öğretmek üzere sosyal öyküleri uygulamayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: A5 boyutunda kâğıtlar, renkli kalemler, çocuğunuzun fotoğrafları ya da resimler, makas, yapıştırıcı, zımba, ip, delgeç, Tablo 5.1, Tablo 5.2, Tablo 5.3. ve Tablo 5.4.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında vb.) sosyal öykü örneğini ve sosyal öykü yazma basamaklarına ilişkin açıklamaları inceleyebilir, ardından çocuğunuz için bir sosyal öykü kitabı hazırlayabilirsiniz. Hazırladığınız sosyal öykü kitabını ise yine sessiz bir ortamda yan yana ya da karşılıklı oturarak çocuğunuza uygulayabilirsiniz. Çocuğunuzun hedef sosyal beceriye ilişkin performansını ilgili becerinin sergilenmesinin beklendiği doğal ortamlarda değerlendirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 5.1'de yer alan örnek sosyal öyküyü inceleyiniz. Tablo 5.2'de yer alan basamakları ve açıklamaları izleyerek sosyal öykü kitabını hazırlayınız. Tablo 5.3'te yer alan basamakları izleyerek ise hazırladığınız sosyal öykü kitabını çocuğunuza uygulayınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Yazdığınız öykünün uygunluğunu kontrol etmek için Tablo 5.2, sosyal öykü uygulama performansınızı değerlendirmek için ise Tablo 5.3'te yer alan formu kullanınız.

Tablo 5.1. Sosyal Öykü Örneğini İnceliyorum

Aşağıda sunulan sosyal öykü örneğini inceleyiniz.

Mutlu Olduğumu Nasıl Gösterebilirim?

Müzik dinlemek, dans etmek, sevdiğim oyuncaklarla oynamak beni çok mutlu eder (Betimleyici cümle). Mutluluğumu çevremdeki insanlara da göstermek isterim (Betimleyici cümle). Bazen mutluluğumu çığlık atarak ve o an yanımdaki insanlara çok sıkı sarılarak gösterebilirim (Betimleyici cümle). Ancak bu davranışlarım çevremdeki insanlar için rahatsız edici olabilir (Betimleyici cümle). Çok mutlu olsam bile mutluluğumu uygun şekilde göstermem gerekir (Rehberlik edici cümle). Mutluluğumu gülümseyerek ve "Şu an çok mutluyum." ya da "Bu beni çok mutlu ediyor." gibi ifadeleri kullanarak gösterebilirim (Rehberlik edici cümle). Mutluluğumu uygun şekilde gösterirsem çevremdeki insanlar da çok mutlu olur (Betimleyici cümle). Mutluluğumu uygun bir şekilde göstermek doğru bir davranıştır (Betimleyici cümle).

Tablo 5.2. Sosyal Öykü Kitabı Hazırlıyorum

Sosyal öykü yazma ve sosyal öykü kitabı hazırlama sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz (5). Formda sosyal öykü yazma ve sosyal öykü kitabı hazırlama sürecinde gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", henüz gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek öykünüzü yeniden düzenleyiniz.

Sosyal Öykü Yazarken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Çocuğuma öğreteceğim hedef sosyal-duygusal beceriye karar verdim. Açıklama: Çocuğunuzun günlük yaşamda içinde bulunduğu doğal ortamlarda sıkça kullanabileceği, akranları ve yetişkinler tarafından sosyal olarak kabul görmesini sağlayacak bir beceri seçebilirsiniz.</p>	
<p>2. Hedef sosyal-duygusal beceriye ilişkin bilgi topladım. Açıklama: Hedef sosyal-duygusal becerinin sergileneceği bağlama, çocuğunuzun bu beceriyi hangi durumlarda, nerede, ne zaman, kimlerin varlığında ve nasıl sergileyeceğine ilişkin gözlemler yapınız ve bilgi toplayınız.</p>	

<p>3. Sosyal öyküyü cümle türlerine dikkat ederek yazdım.</p> <p>Açıklama: Betimleyici ve rehberlik edici cümle türlerini içeren kısa bir öykü yazınız.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betimleyici cümleler, genel durumu betimleyen ya da sizlerin ve çocuğunuzun çevresindeki kişilerin duygu, düşünce ya da beklentilerinin ifade edildiği cümlelerdir. "Ben oyun onamayı çok severim.", "Annem odamı topladığımda çok mutlu olur." gibi cümleler betimleyici cümlelere örnek olarak verilebilir. • Rehberlik edici cümleler, çocuğunuza sosyal-duygusal beceriyi sergilemesi için rehberlik eden, başka bir ifadeyle çocuğunuzu bu beceriyi sergilemesi için yönlendiren cümlelerdir. "Oyun sürem dolduğunda oyuncaklarımı toplayacağım." cümlesi rehberlik edici cümleye örnek olarak verilebilir. 	
<p>4. Sosyal öyküyü cümle oranlarına dikkat ederek yazdım.</p> <p>Açıklama: Sosyal öyküyü betimleyici ve rehberlik edici cümle oranlarını dikkate alarak yazınız. Yazdığınız öyküde yer alan betimleyici cümle sayısını öyküdeki rehberlik edici cümle sayısına böldüğünüzde çıkan sonucun 2'den büyük olduğundan emin olunuz.</p>	
<p>5. Sosyal öyküyü çocuğumun bakış açısından yazdım.</p> <p>Açıklama: Öyküyü çocuğunuzun ağzından ve bakış açısından yazınız. "Ben hafta sonları ailemle markete giderim.", "Arkadaşlarımla parka gideriz." gibi birinci tekil ve çoğul şahıs kipinde yazınız.</p>	
<p>6. Sosyal öyküyü olumlu ifadeler kullanarak ve olumlu davranışa vurgu yaparak yazdım.</p> <p>Açıklama: Öyküyü yazarken çocuğunuzun ne yapmaması gerektiğine değil ne yapması gerektiğine odaklanınız. Örneğin "Sinemada gürültü yapmamam gerekir." yerine "Sinemada sessiz olmam gerekir." şeklinde cümleler kurmaya dikkat ediniz.</p>	
<p>7. Sosyal öyküyü açık ve anlaşılır bir dil kullanarak yazdım.</p> <p>Açıklama: Öyküyü çocuğunuzun sahip olduğu kelime dağarcığını dikkate alarak, onun anlayabileceği açıklıkta yazınız.</p>	

<p>8. Sosyal öyküye hedef sosyal-duygusal beceriye vurgu yapan dikkat çekici bir başlık koydum.</p> <p>Açıklama: Başlık kimi zaman bir soru, kimi zaman bir cümle, kimi zaman da kısa bir ifade olabilir.</p>	
<p>9. Sosyal öyküde yer alan cümleleri uygun görsellerle (örn. çocuğumun fotoğrafı, çevrimiçi ortamlarda, dergilerde ya da gazetelerde yer alan resimler vb.) destekledim.</p> <p>Açıklama: Hazırladığınız öyküde yer alan her bir cümleyi görsel olarak betimleyen fotoğraflar ya da resimler kullanabileceğiniz gibi yalnızca bir ya da birkaç tane görsele de yer verebilirsiniz.</p>	
Sosyal Öykü Kitabı Hazırlarken İzlenmem Gereken Basamaklar	
1. Sosyal öyküdeki her bir cümleyi A5 boyutunda sayfalara yazdım.	
2. Belirlediğim uygun görselleri sayfalara yerleştirdim.	
3. Sayfaları zımbalayarak ya da delgeç ile deldiğim sayfaları bir iple birleştirerek sosyal öykü kitabımı hazırladım.	

! DİKKAT

Sevgili aileler, araştırmalar sosyal öykülerin sosyal becerilerin öğretiminde bilimsel dayanaklı bir uygulama olduğunu ve çocukların bu uygulamayı çok eğlenceli bulduklarını göstermektedir.

Tablo 5.3. Sosyal Öyküleri Kullanarak Öğretim Sunuyorum

Sosyal öykü uygulama sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz (5, 6). Formda öyküyü uygulama sürecinde doğru olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek bir sonraki sosyal öykü uygulama etkinliğinde formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız.

Sosyal Öyküyü Uygularken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Uygun bir ortam hazırladım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzla birlikte evinizde sessiz bir odaya geçiniz. Çocuğunuzla masa başında, minderde ya da koltukta yan yana ya da karşılıklı olarak oturunuz.</p>	
<p>2. Uygun zamanda sundum.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuz hedef sosyal-duygusal beceriyi sergileme olasılığı olan ortama girmeden hemen önce ona sosyal öyküyü uygulamaya özen gösteriniz.</p>	
<p>3. Çocuğumun dikkatini öyküye çektim.</p> <p>Açıklama: "Senin için harika bir öykü kitabı hazırladım. Harika bir öykü yazdım. Şimdi bu öyküyü okumanın tam zamanı. Hazır mısın?" gibi ifadeler kullanarak çocuğunuzun dikkatini öyküye çekebilirsiniz. Çocuğunuz hazır olduğunu vücut ya da yüz hareketleriyle ya da sözel olarak ifade ettiğinde çocuğunuz "Harikasin. Öykümüzü okuyalım o zaman." gibi ifadelerle pekiştiriniz.</p>	
<p>4. Çocuğumla birlikte öykü kitabını inceledim.</p> <p>Açıklama: Öyküyü okumaya başlamadan önce çocuğunuzun hazırladığınız öykü kitabını incelemesine fırsat veriniz.</p>	
<p>5. Çocuğuma öyküyü okudum. Çocuğumdan öyküyü okumasını istedim.</p> <p>Açıklama: Okumayı bilmesi ve öyküyü okumaya istekli olması durumunda çocuğunuzdan öyküyü okumasını isteyebilirsiniz. Çocuğunuz okumayı henüz bilmiyorsa öyküyü siz okuyabilirsiniz.</p>	
<p>6. Çocuğumun dikkati dağıldığında dikkatini öyküye tekrar çektim.</p> <p>Açıklama: Siz öyküyü okurken sık sık çocuğunuzun sizi dinleyip dinlemediğini kontrol ediniz. Çocuğunuzun dikkatinin dağıldığını fark etmeniz durumunda "Öyküyü dinle. Öyküyü dinliyor musun?" gibi ifadeleri kullanarak çocuğunuzun dikkatini tekrar öyküye çekiniz.</p>	
<p>7. Çocuğuma öyküyle ilgili 3-4 tane soru sordum.</p> <p>Açıklama: Öykü okunduktan sonra çocuğunuzun öyküyü anlayıp anlamadığını değerlendirmek üzere ona öyküyle ilgili 3-4 tane soru sorunuz.</p>	

<p>8. Çocuğum sorulara doğru ya da yanlış yanıt verdiğiğinde ona uygun tepkide bulundum.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuz sorulara doğru yanıt verdiğiğinde "Aferin sana." gibi ifadelerle çocuğunuzu takdir ediniz. Çocuğunuz sorulara yanlış yanıt verdiğiğinde ya da hiç yanıt vermediğinde doğru yanıtın olduğu cümleyi ya da tüm öyküyü çocuğunuza tekrar okuyunuz.</p>	
<p>9. Çocuğuma hedef sosyal-duygusal beceriyi sergilemesi için fırsatlar sundum.</p> <p>Açıklama: Söz edilen bu süreç tamamlandıktan sonra öyküde yer alan rehberlik edici cümlede vurguladığınız sosyal-duygusal beceriyi sergilemesi için çocuğunuza fırsatlar sununuz. Örneğin "Mutlu Olduğumu Nasıl Gösterebilirim?" başlıklı sosyal öykü için çocuğunuzu çok mutlu edecek bir etkinlik planlayabilir, çocuğunuzu bu etkinliğe "Şimdi dans zamanı." gibi ifadeler kullanarak yönlendirebilirsiniz.</p>	
<p>10. Çocuğum sunduğum fırsatlara doğru tepkide bulunduğunda onu coşkuyla pekiştirdim.</p> <p>Açıklama: Fırsat sunduğunuzda çocuğunuz doğru tepkide bulunursa onu coşkulu bir şekilde, hedef sosyal-duygusal beceriyi betimleyen uygun ifadelerle pekiştiriniz. Örneğin çocuğunuz mutluluğunu uygun şekilde gösterdiğinde "Harikasın. Mutluluğunu ne güzel ifade ettin." gibi ifadeleri kullanarak pekiştirme yapabilirsiniz.</p>	
<p>11. Çocuğum sunduğum fırsatlara yanlış tepkide bulunduğunda ya da hiç tepkide bulunmadığında ona sosyal öyküyü hatırlattım.</p> <p>Açıklama: Fırsat sunduğunuzda çocuğunuz yanlış tepkide bulunursa ona sosyal öyküyü hatırlatabilirsiniz. Örneğin "Mutluluğumuzu nasıl göstermemiz gerektiğini anlatan öyküyü hatırlıyor musun?" gibi ifadeler kullanarak ona sosyal öyküyü hatırlatabilirsiniz.</p>	

Görsel 1 Betimleme: Anne ve çocuk masada yan yana oturuyor. Masada açık bir kitap var. Her bir kitap sayfasının üzerinde bir görsel ve görselin üstünde yazılar var. Anne işaret parmağıyla resmi göstererek çocuğa metni okuyor. Çocuk ise annesine hafif gülümseyerek bakıyor, onu dinliyor.

Tablo 5.4. Çocuğum Hedef Sosyal-Duygusal Beceriği Öğrendi mi?

Çocuğunuzun, öğretimini yaptığınız sosyal-duygusal beceriyi (örneğin duygularını ifade etme) sergileme fırsatı bulduğu ortamı, bağlamı tanımlayınız. Çocuğunuz hedef sosyal-duygusal beceriyi sergilediğinde "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" sütununda ilgili kutucuğa "+", sergilemediğinde ya da hatalı veya eksik sergilediğinde "-" işareti koyunuz. Çocuğunuz hedef sosyal-duygusal beceriyi her fırsatta, ortamda, bağlamda bağımsız olarak sergileyinceye değin öğretime devam ediniz.

Tarih	Öğretmeyi Amaçladığım Sosyal-Duygusal Beceri:	Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum
.././....		
.././....		
.././....		
.././....		
.././....		

Çocuğunuzun performansını değerlendirirken formu aşağıdaki örnekteki gibi doldurabilirsiniz.

Tarih	Öğretmeyi Amaçladığım Sosyal-Duygusal Beceri: Paylaşma	Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum
14/08/2021	Akşam yemeğinden önce saat 18.30 gibi televizyonda Arda'nın en sevdiği şarkı çalmaya başladı. Arda çok mutlu oldu ve "Arda" diye seslendiğimde bana bakarak gü-lümsedi.	+
16/08/2021	Saat 16.00 gibi Arda ve arkadaşları bahçede oynuyorlardı. Onlara sandalye kapmaca oyununu anlattım ve oyunu oynamaları için onları yönlendirdim. Müzik çalmaya, herkes dans etmeye başlayınca Arda çok mutlu oldu ve yanındaki arkadaşına çok mutlu olduğunu ifade etti.	+
17/08/2021	Sabah 11 gibi parka gittik. Parkta Arda arkadaşının uzak-tan kumandalı arabasıyla oynarken çok mutlu oldu ve çığlık atmaya başladı.	-

SORU

Günlük yaşamınızda çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere ona geri bildirim sunuyor musunuz? Geri bildirim sunarken nelere dikkat ediyorsunuz?

ETKİNLİK 6: Çocuğuma Etkili Geri Bildirimler Sunuyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini etkili geri bildirimler sunarak destekleme bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun sosyal-duygusal becerilerini etkili geri bildirimler sunarak desteklemeyi öğreniyorum.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler ve Tablo 6.1.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda geri bildirim sunma basamaklarını ve açıklamaları gözden geçirebilirsiniz. Ek olarak çocuğunuzun sosyal-duygusal becerileri sergilediği tüm doğal ortamlarda ona performansına yönelik geri bildirimler sunabilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 6.1’de yer alan geri bildirim sunma basamaklarını ve açıklamaları izleyerek çocuğunuzun sosyal-duygusal becerilerini destekleyiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Geri bildirim sunma performansınızı değerlendirmek için Tablo 6.1’de yer alan formu kullanınız.

Puan tablosunu kullanarak, en çok puan kazanan aile üyesini belirleyiniz.

Tablo 6.1. Geri Bildirim Sunma Performansımı Değerlendiriyorum

Geri bildirim sunma sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz (3, 4). Formda geri bildirim sunma sürecinde doğru olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek her defasında formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız.

Geri Bildirim Sunarken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Açık ve anlaşılır bir şekilde geri bildirim sundum.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun anlayabileceği açıklıkta geri bildirimler sununuz. Örneğin, "İletişim sırasında arkadaşlarıyla göz iletişimi kurmadan konuşur-san iletişim kurallarına uymamış olursun." gibi uzun ve karmaşık cümleler yerine "Arkadaşlarıyla konuşurken onların gözlerine bakmalısın." gibi kısa ve net cümlelerle geri bildirim sunmak daha uygun olacaktır.</p>	
<p>2. Geri bildirimimi çocuğum sosyal-duygusal beceriyi sergiledikten hemen sonra sundum.</p> <p>Açıklama: Başlangıçta çocuğunuz hedef sosyal-duygusal beceriyi sergiledikten hemen sonra geri bildirim sunmak çocuğunuzun geri bildirimle performansı arasında daha kolay ilişki kurmasını sağlayacaktır. Çocuğunuzun hedef sosyal-duygusal beceriye ilişkin performansı iyileştikçe gecikmeli geri bildirim sunabilirsiniz.</p>	
<p>3. Çocuğum sosyal-duygusal beceriyi doğru olarak sergilediğinde ona olumlu geri bildirim sundum.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun günlük yaşam içerisinde sergilediği sosyal-duygusal beceriler için mutlaka pekiştiriniz.</p>	

4. *Çocuğum sosyal-duygusal beceriyi hatalı ya da eksik olarak sergilediğinde olumlu-olumsuz-olumlu ifadeler kullanarak geri bildirim sundum.*

Açıklama: Olumlu-olumsuz-olumlu ifadeler kullanarak geri bildirim sunma sürecinde önce olumlu ifadelerle söze başlayınız, ardından çocuğunuzun eksik ya da hatalı performansına yönelik düzeltici geri bildirim sununuz, son olarak çocuğunuzun gelecek performansları için olumlu ifadelerle motive ediniz. Bu süreci sandviç modeli olarak düşünebilirsiniz. Örneğin "Sinirlendiğinde duygularını ifade etmen çok güzel bir davranış (Olumlu geri bildirim). Ancak bir dahakine daha sakin ve kısık sesle kendini ifade etmelisin (Düzeltilici geri bildirim). Senin bu konuda çok dikkatli olacağına eminim (Olumlu geri bildirim)." şeklinde geri bildirim sunabilirsiniz.

5. *Çocuğumu kırarak, üzecek geri bildirimler sunmaktan kaçındım.*

Açıklama: Çocuğunuzun olumsuz etkileyecek ifadeler kullanarak geri bildirim sunmanız hem sunduğunuz geri bildirim etkisini hem de çocuğunuzla iletişiminizi olumsuz etkileyecektir.

! DİKKAT

Sevgili aileler, çocuğunuza olumlu-düzeltilici-olumlu geri bildirim döngüsü içerisinde geri bildirim sunmaya dikkat ediniz.

Neler Öğrendik?

- Sosyal-duygusal becerilerin hangi becerilerden oluştuğunu,
- Çocuğumuza sosyal-duygusal becerileri kazandırmayı öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J. ve Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behavior in children and youth. *Journal of School Health*, 70, 179-185.
2. Arslan-Çiftçi, H. (2015). *Sosyal-Duygusal Gelişim Değerlendirme Ölçeği: 48-66 aylık çocuklar için uyarlama çalışması* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
3. Olçay-Gül, S. (2012). Sosyal yeterliğin geliştirilmesinde kullanılan yöntemler. S. Vuran (Ed.). *Sosyal yeterliklerin geliştirilmesi: Sosyal beceri yetersizliği gösteren çocuklar için (Öğretmen adayları ve öğretmenler için)* (2. Basım) (s.90-113). Vize Yayıncılık.
4. Sargent, L. R. (1991). *Social skills for school and community: Systematic instruction for children and youth with cognitive delay*. The Division on Mental Retardation of the Council for Exceptional Children.
5. Gray, C. A. (2015). *The new social story book: Revised and expanded* (15. baskı). Future Horizons.
6. Olçay-Gül, S. (2013). *Ailelerce hazırlanan sosyal öykülerin otizm spektrum bozukluğu olan ergenlerin sosyal becerilerine etkileri*. Eğiten Kitap.

BÖLÜM 3

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ
Arş. Gör. Elif TUNÇEL

**AKRAN
ETKİLEŞİMİNİN
DESTEKLENMESİ**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; çocuğunuzun akranları ile etkileşimlerini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri edinmenizdir.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Akran etkileşimini tanımlar.
- Akran etkileşiminin önemini ifade eder.
- Akran reddinin etkilerini anlatır.
- Akran etkileşimini olumsuz etkileyen davranışları sıralar.

İçerik

1. "Hayır." diyorum, "Hayır" cevabını kabul ediyorum.

Açıklamalar

Bu bölümde siz sevgili ailelerle çocuklarınızın gelişim sürecinde akran etkileşiminin önemini fark etmenizi sağlıyor ve akranlarla etkileşimin desteklenmesi için gerekli olan bilgi ve becerilere yönelik bazı bilgileri paylaşıyoruz. Bu bölümün içeriğini, sosyal-duygusal gelişim sürecinin bir uygulaması olması nedeniyle diğer bölümlerdeki deneyimlerinizin ve kazanımlarınızın uygulama alanı olarak değerlendirmelisiniz. Bu nedenle burada teorik ve uygulamalı bilgilerden daha çok sizlere bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısı aynı zamanda çocuğunuzu merkeze alan ve onunla etkileşim içerisinde sosyal problemlerin çözümünde yeni stratejileri çocuğunuza kazandırmayı amaçlamaktadır. **Unutmamalısınız ki insan sosyal bir canlıdır ve bu nedenle sosyal etkileşim temel gereksinimler içerisinde yer almaktadır. Çocuğunuza çevrenin dikkatinin ve olumlu tepkilerinin uyumlu ve sosyal kabul gören davranışları takip ettiğini göstermeniz onun gelişimine katkı sağlayacaktır.**

Giriş

Sevgili aileler, çocuğunuzun okula başlaması ile akran etkileşimi daha kurallı ve daha fazla bireyin bulunduğu bir ortamda gerçekleşmeye başlamaktadır. Bu nedenle çocuklarınızın okul ortamında akranları ile gerçekleştirecekleri paylaşım hem onların sosyal kabul düzeyini hem de gelişimlerini önemli derecede etkilemektedir. Çünkü akran etkileşimi bireylerin

bütün gelişim alanlarındaki yeterliliklerini sergiledikleri bir alan olarak değerlendirilmektedir. Özellikle çocuğunun sosyal-duygusal beceri düzeyi onun akranları ile nasıl etkileşime girdiğini belirlediği gibi akranları ile etkileşimdeki sağlıklı iletişim ve etkileşim kurma düzeyi onun sosyal duygusal gelişimini de desteklemektedir. Bu süreç aynı zamanda kendisinin ve başkalarının duygularını anlamayı, sosyal problem çözmeyi de içeren bir süreçtir. Sizler çocuğunun akran etkileşimini desteklemek için hem sosyal-duygusal becerilerini desteklemeli hem de günlük yaşamda karşılaşılan fırsatları öğretimsel fırsatlara dönüştürmelisiniz. Bu amaçla model olma ve rol oynama gibi etkili uygulamaları kullanabilirsiniz. İzleyen satırlarda çocuğunun akran etkileşimini destekleyebilmeniz için iki etkinlik ve bir bilgi notu sizlerle paylaşılmıştır.

ETKİNLİK 1: “Hayır.” Diyorum, “Hayır” Kabul Ediyorum.

Görsel 1 Betimleme: İki eliyle dur işareti yapan kız çocuğu

Etkinliğin Amacı: Akran etkileşiminde kişisel sınırların korunması ve kendi kişisel sınırlarımızı nasıl koruyacağımıza yönelik bilgi ve beceri paylaşımı bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda akran etkileşiminde kişisel sınırların korunması ve kendi kişisel sınırlarımızı nasıl koruyacağımıza (reddedilme ve reddetme davranışını duygusal olarak kontrol etmeyi) öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 1.1. ve Tablo 1.2.

Ortam: Ev ortamı, evin herhangi bir sosyal yaşam bölümü olabilir.

Etkinliğe Başlayalım: Duygu ve davranış bozukluğu olan çocuğunuz okuldan geldiğinde ilk önce ona kendi gününüzün nasıl geçtiğini, neler yaptığınızı ve gün içinde neler yaşadığınızı kısaca anlatın. Sonra onun okul gününün nasıl geçtiğini sorun. Eğer çocuğunuz okul günü ile ilgili olarak sadece “İyiydi.” ya da “Kötüydü.” derse heyecanlı bir şekilde onun söylediği cümleyi ona yansıtarak (Örneğin; çocuk, “İyiydi anne/baba. Anne/Baba: İyi olduğunu söylüyorsun. Çok merak ettim, neler yaptığını. Anlatsana!”) anlatmasını beklediğinizi gösterin. Eğer çocuğunuz anlatmazsa zorlamayın ve ertesi gün tekrar aynı rutini deneyin. Bu süreci çocuğunuz size okul gününü detaylı bir şekilde anlatıncaya kadar devam ettirin. Çocuğunuz okulda akranlarıyla ilgili olarak karşılaştığı bir reddedilme durumunda verdiği olumsuz bir tepki veya olumsuz bir duygu durumu ifade ettiğinde söz konusu durumu karşılıklı olarak konuşun. Akranının neden reddettiği konusunda açıklama yapmaktan daha çok onun düşüncesini sağlayın. Aynı zamanda birden fazla olasılığı görmesi ve bunları değerlendirmesi için onu cesaretlendirin ve ona rehberlik edin. Gerekirse model olun. Çocuğunuzun duygusunu anlatmasını ve ifade etmesini sağlayın. Bu duyguyu kabul edin. Duygusunun yanlış, yersiz ya da uygun olmadığını kesinlikle söylemeyin. Bu aşamada duygusunu nasıl ifade edebileceği üzerine konuşun. Olası bütün ifade biçimlerini bulması için onu cesaretlendirin, rehberlik edin ve gerekirse model olun. Bu ifade etme biçimlerini ona yol göstererek değerlendirmesini sağlayın. Bu ifade biçimlerinden hangisini yaparsa sonucun ne olacağını fark etmesi için rehberlik edin ve beraberce en doğru ifade biçiminin ne olduğu konusunda karar verin. Eğer evde başka çocuğunuz varsa duygu ve davranış bozukluğu olan çocuğunuzun bulunduğu bir ortamda aynı süreci onunla da tekrarlayarak sosyal öğrenme fırsatları oluşturun.

Eğer çocuğunuz akranlarının taleplerine hayır diyememesi nedeniyle zor bir durumda kaldıysa ve duygularını ifade edemediyse, aynı süreci bu durum için de kullanabilirsiniz. İlk önce “Hayır.” demesi ya da akranını reddetmesi durumunda olası sonuçlarının ne olacağını onun değerlendirmesi için cesaretlendirin ve ona rehberlik edin. Sonra duygusunun ne olduğunu anlatmasını sağlayın ve duygusunu olduğu gibi kabul edin. Tartışmayın, yanlış demeyin ya da doğru olduğunu düşündüğünüz duyguyu ona söylemeyin. Duygusunu kesinlikle gereksiz bulmayın. Daha sonra bu duyguyu nasıl ifade edebileceğini beraberce araştırın. Olası ifade biçimlerinin sonuçlarını değerlendirin ve en doğru ifade biçimini bulması için onu cesaretlendirerek rehberlik edin. Tablo 1.1. Akran Etkileşimi ve Önemi bilgi notunu ebeveynler olarak okuyunuz ve aranızda bu konuda konuşarak çocuğunuzun davranışlarını ebeveynler olarak değerlendiriniz.

Görsel 2 Betimleme: Çim üzerinde top oynayan dört çocuk

Tablo 1.1. Akran Etkileşimi ve Önemi

Sevgili aileler, akranların çocuklarımızın gelişimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilir. Ancak akran etkileşimi ister duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların gelişimi için ister tipik gelişim gösteren çocukların gelişimi için olsun son derece önemli bir kaynaktır.

Okul öncesi dönem gelişimin hızlı olduğu bir dönemdir ve bu dönemde çocuklar hem fiziksel olarak gelişir hem de pek çok sosyal beceriyi ve yaşadıkları dünyaya ait bilgileri bu dönemde edinirler. Yaklaşık iki yaşında olan çocuklarda genellikle akranlarla ikili gruplar şeklinde kısa etkileşimler görülürken, üç yaş civarında olan çocukların daha kalabalık akran gruplarıyla etkileşim içerisinde buldukları gözlemlenmektedir. Okul öncesini kapsayan 4-6 yaş arası dönem ise çocukların akranları ile etkileşiminin oldukça artmaya başladığı dönemi kapsamaktadır (1). Çocuklar büyüdükçe akranları ile giderek artan bu etkileşimleri sırasında çatışmaları çözme, duygu kontrolü, oyun kurallarına uyma gibi pek çok beceriyi de öğrenme ve geliştirme fırsatı bulurlar. Bu süreçte akranlarından gelen dönütler, akranları tarafından onaylanma, onlar için oldukça önemlidir ve bu nedenle akran etkileşimi sosyal beceri ediniminde oldukça önemli bir role sahiptir (2). Sosyal becerilerin, kişilerin davranışlarını oluşturan, günlük hayattaki işlevselliğine etki eden önemli bileşenlerden biri olduğu ve sosyal becerilerde yaşanan yetersizliklerin kişinin yaşamında birçok alana etki ettiği de göz önünde bulundurulduğunda (3), olumlu akran etkileşiminin sosyal becerilerin ediniminde oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Okul öncesini kapsayan 4-6 yaş arası dönemde akran tercihleri belirgin hâle gelmektedir. Olumlu sosyal beceriler ve oyun davranışları, akran tercihlerini ve akran gruplarının yapısını şekillendirebilmektedir (1). Araştırmalar kibar davranışlar sergileyen, verdikleri sözleri tutan, arkadaşları ile birlikte etkinlik yapmaya ve iş birliğine açık çocukların akranları tarafından daha çok arkadaş olarak seçildiğini ve hoşlanıldığını; öfkeli, yıkıcı davranışlar sergileyen, kurallara uymayan, öğretmen ile çatışan çocukların ise akranları tarafından arkadaş olarak benimsenmediğini ve onlardan hoşlanılmadığını göstermektedir(4).

Akran kabulü çocukla oynamayı tercih eden, onunla vakit geçirmekten hoşlanan arkadaşların sayısının, onunla birlikte vakit geçirmek istemeyen, ondan hoşlanmayan arkadaşlara oranla daha fazla olması anlamına gelirken; akran reddi ise çocukla vakit geçirmekten hoşlanmayan akranların sayısının, onunla vakit geçirmek isteyenlere oranla daha fazla olması anlamına gelmektedir (4). Yıkıcı davranışlar sergileyen çocuklar akranları tarafından reddedilme, dışlanma riski ile karşı karşıyadır; akranları tarafından reddedilen çocukların ise yıkıcı davranışlar geliştirme ve eğiliminde göstermekte olduğu bilinmektedir (5). Çocukların yıkıcı davranışlar sergilemesi ve akranları tarafından dışlanması, onların ileriki dönemlerde uygun olmayan davranışlar sergileme riskini de artırabilmektedir (6). Akran reddine maruz kalan çocuklar cinsiyetlerine göre de farklı davranış problemleri geliştirebilmektedir. Akran reddine maruz kalan kız çocukları, uygun olmayan davranışlar gibi içe yönelim bozuklukları gösterme eğiliminde olurken erkek çocukları akranlarına karşı saldırgan davranışlarda bulunma gibi dışa yönelim bozukluğu sergileme eğiliminde olabilmektedir (7). Akranları tarafından dışlanan, akran reddine maruz kalan çocuklar bunun karşısında agresif ve yıkıcı davranışlarını veya uygun olmayan davranışlarını arttırmakta; bu durum ise onların akranları ile olumlu sosyal davranışları deneyimleme ve sosyal becerilerini geliştirme fırsatlarını kaçırmalarına yol açmaktadır (6). İlkokul döneminde akran reddine maruz kalan çocukların yıkıcı davranışlarını düzenlemelerine yönelik onlara destek sunulmadığında bu çocukların ileriki dönemlerde saldırgan davranışlar sergileme ve suça karışma oranları artabilmektedir (8).

Duygu ve davranış bozukluğu olan çocuklar, akran kabullerini olumsuz olarak etkileyebilecek davranışlar sergileyebilmektedir. Dışa yönelim bozuklukları grubunda yer alan duygu ve davranış bozukluğu olan çocuklarda saldırganlık, sınıf ve oyun kurallarına uymama, eşyalara zarar verme, kavgaya etme gibi yıkıcı davranışlar gözlemlenirken, içe yönelim bozuklukları grubunda yer alan duygu ve davranış bozukluğu olan çocuklarda yoğun kaygılı ve duygusal çökkünlük içinde olup hayallere dalma, arkadaşları ile oyun oynamaktansa tek başına olmayı tercih etme gibi davranışlar gözlemlenebilmektedir (9). Çocukların sergilemiş oldukları tüm bu davranışlar onların akranları tarafından kabulünün azalmasına yol açabilir. Akran reddine maruz kalan çocuklarda ise uygun olmayan sosyal davranışlar sergilenmesinin artabildiği bilinmektedir (10).

Bunun yanı sıra duygu ve davranış bozukluğuna DEHB'nin eşlik ettiği durumlarda davranışsal

sorunların arttığı bilinmektedir. DEHB'li çocukların sahip oldukları dürtüsellik, kısa dikkat süresi, aşırı hareketlilik, isteklerini erteleyememe, düşünmeden hareket etme gibi özellikler; çocukların sosyal kuralları öğrenmelerini ve bu kurallara uyum sağlamalarını güçleştirebilmektedir (11). Bunun sonucunda ise çocukların sergiledikleri bu dürtüsel davranışlar ve sosyal beceri yetersizlikleri onların akranları tarafından reddedilmeleri ile sonuçlanabilmektedir (12). Sosyal izolasyon ve akran reddine maruz kalan bu çocuklarda uygun olmayan sosyal davranışlar artabilmektedir. Akran reddi ile problem davranışlarında artış görülen bu çocuklar, artan bir oranla sergiledikleri bu problem davranışlardan sonra akranları tarafından daha çok sosyal olarak yalnız bırakılmakta ve reddedilmektedir. Tüm bunların sonucunda ise bu durum çözülmesi gittikçe zorlaşan bir kısır döngüye dönüşebilmektedir (10).

Araştırmalar okul öncesi dönemdeki sosyal etkileşimler ve akran kabul oranının çocukların ileri ki dönemlerde sosyal becerilerine etki edebildiğini (1), ilkokul döneminde akran reddine maruz kalan çocukların yıkıcı davranışlarını düzenlemelerine yönelik onlara destek sunulmadığında bu çocukların ileri ki dönemlerde saldırgan davranışlar sergileme ve suça karışma oranlarının artabildiğini (8) göstermektedir. Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda duygu ve davranış bozukluğu olan çocuklara, içinden çıkılması zor bir kısır döngüye girilmeden önce akran etkileşimini artırmaya yönelik desteğin sunulmasının; onların, akran kabulünü artırma ve uygun sosyal becerileri edinme ve deneyimleme fırsatlarının sunulması açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Yeterli düzeyde sosyal beceri sergileyemeyen çocuklara çeşitli sosyal beceri öğretimleri etkili bir şekilde sunulabilmektedir (3). Okul öncesi dönemde edinilen ve gelişen iletişim becerileri, konuşma becerileri, nezaket sözcükleri kullanma, akranlara gerekli durumlarda yardım etme ve onlardan gelen yardımı kabul etme, olumsuz duyguların uygun bir biçimde ifade edilmesi, akranlarla oyun becerilerinin kazanılması gibi becerileri sergileyen çocukların akranlarla olan sosyal etkileşimine olumlu olarak yansıdığı bilinmektedir (1). Bu bilgi ışığında duygu ve davranış bozukluğu olan çocuklara bu becerilerin kazandırılmasına yönelik etkinliklerin düzenlenmesinin önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra tipik gelişim gösteren akranların da özel gereksinimleri olan ve desteğe ihtiyaç duyan akranlarını kabul etmeleri ve onlara yönelik olumlu tutum geliştirmelerinin özel gereksinimli öğrencilerin olumlu sosyal etkileşim deneyimleri elde etmesi açısından önemli bir etken olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmalar akranlara sunulan eğitimlerle akran etkileşiminin başarılı bir şekilde artırılabilirliğini göstermektedir, bu nedenle tipik gelişim gösteren akranlara sunulan olumlu tutum geliştirmeye yönelik eğitimler, özel gereksinimleri olan akranlarını anlamaya yönelik yapılan çalışmalar da oldukça önemlidir (13).

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.2'de yer alan ifadeleri okuyunuz. Eğer cevabınızın "Hayır." olduğu ifadeler varsa onların neden "Hayır." olduğunu eşinizle beraber değerlendiriniz.

Tablo 1.2. Başarımı Değerlendiriyorum

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. Hayır, dediğiniz ifadelerin yanına neden hayır dediğinizi ve olası durumun nedenlerini yazınız. Ne yaparsanız olumlu sonuç alacağınızı gözden geçirin.

	Evet	Hayır	Açıklama
Çocuğum okuldan geldikten sonra kendi günümü anlattım.			
Çocuğum okuldan geldikten sonra kendi günümü anlatırken duygularımdan bahsettim.			
Çocuğum okuldan geldikten sonra gün içinde yaşadığım sorunları nasıl çözmeye çalıştığıma dair bilişsel süreçlerim de dahil olmak üzere ifade ettim.			
Çocuğumu okul gününü anlatması için cesaretlendirdim.			
Çocuğum okul gününü anlatıncaya kadar, sürece aralıksız her gün devam ettim.			
Bu süreci uygulaması için eşimi de yönlendirdim.			
Çocuğum reddedildiğinde neden reddedildiğini değerlendirmesi için onu cesaretlendirdim.			
Çocuğumun, reddedilmesinin olası bütün nedenlerini gözden geçirmesini sağladım.			
Çocuğumun reddedilmesi sonucunda yaşadığı duyguyu olduğu gibi kabul ettim.			
Çocuğumu, reddedilmesi sonucunda yaşadığı duyguyu nasıl ifade edebileceği konusunda bütün olasılıkları bulması için cesaretlendirdim ve rehberlik ettim.			
Çocuğumla beraber duygusunu ifade etme yollarını değerlendirdim.			
Çocuğumun en etkili duygu ifade etme biçimi üzerinde karar vermesine rehberlik ettim.			
Benzer süreci evdeki kardeşiyle onun bulunduğu ortamlarda uyguladım ve sosyal öğrenme için fırsatlar oluşturdum.			

Neler Öğrendik?

- Akran etkileşiminin önemini,
- Akran reddinin etkilerinin neler olduğunu,
- Akran etkileşimini olumsuz etkileyen davranışları öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkiler. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(22), 82-93.
2. Hepler, J. B. (1997). Social development of children: The role of peers. Children & Schools, 19(4), 242-256.
3. Matson, J. L., Smiroldo, B. B., & Bamburg, J. W. (1998). The relationship of social skills to psychopathology for individuals with severe or profound mental retardation. Journal of Intellectual and Developmental Disability, 23(2), 137-145.
4. McDonald, K. L., & Gibson, C. E. (2018). Peer rejection and disruptive behavioral disorders. In J. E. Lochman & W. Matthys (Eds.), The Wiley handbook of disruptive and impulse-control disorders (pp. 325–338). Wiley Blackwell.
5. Pardini, D. A., Barry, T. D., Barth, J. M., Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2006). Selfperceived social acceptance and peer social standing in children with aggressivedisruptive behaviors. Social Development, 15, 46–64.
6. Matthys, W., & Lochman, J. E. (2017). Oppositional defiant disorder and conduct disorder in childhood. Second edition. Wiley, Chichester, West Sussex ; New York. ISBN 9781118972564.
7. Miller-Johnson, S., Coie, J. D., Maumary-Gremaud, A., Lochman, J., & Terry, R. (1999). Relationship between childhood peer rejection and aggression and adolescent delinquency severity and type among African American youth. Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 7(3),137–146.
8. Kupersmidt, J., & Coie, J. D. (1990). Preadolescent peer status, aggression, and school adjustment as predictors of externalizing problems in adolescence. Child Development, 61, 1350–1362.
9. Özdemir, S. (2019). Duygu ve davranış bozukluğu olan öğrenciler. İ. H. Diken (Ed.), Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde (403-439. ss.). Ankara: Pegem Akademi.

10. Kauffman, J. M. & Timothy, L. (2018). Characteristics of emotional and behavioral disorders of children and youth. Eleventh edition. Pearson, New York.
11. Nigg, J. T., & Barkley, R. A. (2014). Attention-deficit/hyperactivity disorder. E. J. Mash ve R. A. Barkley (Eds.), *Child psychopathology içinde* (s. 75–143). New York, NY: Guilford.
12. McArdle, P. (2007). ADHD and Comorbid Oppositional Defiant and Conduct Disorders. Fitzgerald, M., Bellgrove, M., & Gill, M. (Eds.), *Handbook of Attention Deficit Hyperactivity Disorder içinde* (s. 53-68). New York: John Wiley & Sons.
13. Şahbaz, Ü. (2007). Normal Öğrencilerin Kaynaştırma Sınıflarına Devam Eden Engelli Öğrenciler Hakkında Bilgilendirilmelerinin Engellilerin Sosyal Kabul Düzeylerine Etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 199-208.

BÖLÜM 4

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

**EV ORTAMINDA
AKADEMİK
BECERİLERİN
DESTEKLENMESİ**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; çocuğunuzun ev ortamında akademik becerilerini desteklemeye yönelik bilgi ve beceriler kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Çocuğun akademik becerileri ile ilgili bilgi sahibi olur.
- Çocuğun aile içerisinde iş bölümü kavramını fark etmesine ve kendisine verilen görevleri yerine getirmesine yardımcı olur.
- Ev ortamında çocuğun akademik becerilerinin desteklenmesine yönelik etkinlikler gerçekleştirir.
- Kendini değerlendirme kontrol listesini kullanarak çocukta pekiştirmek istediği uygulama davranışını ayrıntılı olarak değerlendirir.

İçerik

1. Çocuğumla Eşleştirim
2. Ne Diyorsam Tersini Yap
3. Ailemizin Hikâyesi
4. Haydi İşlem Yapalım
5. Çocuğumla Alışverişimizi Yerleştiriyoruz

Açıklamalar

Sevgili aileler bu bölümde ilkökul dönemindeki çocukların bilişsel, duygusal, toplumsal ve motor gelişimlerinin günlük rutinlerle iş birliği içerisinde desteklenebileceğine yönelik farkındalığınızı artırmayı amaçlamaktayız. Bu amaç çerçevesinde sizlerle beş etkinlik ve aynı zamanda bilgi notları paylaştık. Geliştirmek kelimesinin sürekli tekrarlanması anlatımı karmaşık hâle getirmekte. Bu cümlelerin daha sade ifade edilmesi önerilir.

Giriş

Akademik beceri, genel olarak okuma yazma becerileri ve matematik ile ilgili beceriler olarak ele alınmaktadır. Bu beceriler okul ortamında ve planlı olarak yapılandırılmış programlar çerçevesinde ilkökul öğrencilerine kazandırılmaktadır. Akademik becerilerin çocuklara kazandırılmasında, sınıf öğretmenin tutum ve davranışları belirleyici olmaktadır. Bunun yanı sıra okul ortamında kazanılan becerilerin ev ortamında aile bireyleriyle birlikte pekiştirilmesi, bilgilerin çocuk tarafından daha hızlı ve kalıcı bir biçimde içselleştirilebilmesine katkı sunmaktadır. Ev ortamında akademik becerilerin desteklenmesi, çocuğun bu becerileri günlük yaşamın olağan akışıyla ilişkilendirmesi bakımından değerlidir. Bu ilişkilendirme çocuğun, okul ortamında öğrendiği akademik bilgilerden aile yaşantısında yararlanabilmesine fırsat tanımaktadır. Ev ortamında anne-babalar, çocuklarının ilk öğretmenleri olmalarının yanı sıra öğretmenlerin de önemli paydaşlarıdır. Başka bir anlatımla anne-babalar, okul programına, hedeflerine ve okulda anlatılanlara katkıda bulunabilirler. Dolayısıyla da anne-babalar okulda öğretilen akademik beceriler ile ev ortamında ve günlük yaşamla bağlantı kurmada aktif rol üstlenebilirler (1).

ETKİNLİK 1: Çocuğumla Eşleştiriyorum

Etkinliğin Amacı: Bu etkinliğin üç amacı bulunmaktadır:

1. Çocuğunuzun dikkatini yoğunlaştırarak odaklanma (konsantrasyon) yeteneğini geliştirmek
2. Çocuğunuzun öğrendiklerini bellekte daha uzun süre tutabilmesini sağlamak
3. Çocuğunuzun algı ve öğrenme becerisini geliştirmek

Neler Öğreneceğim: Çocuğumla birlikte evdeki malzemeler ile eşleştirme yapmayı ve eğlenceli vakit geçirmeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Evde çift olan, oyuna dahil edilebilecek çeşitli malzemeler (Örneğin: yastık, oyuncaklar, meyveler, sebzeler, farklı boyutlarda çiftler adet kaşık vb.) 2 yazmanın amacı anlaşılıyor.

Ortam: Evin salonu, mutfak masası (malzemeleri dizilebileceğiniz uygun bir alan)

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuzla öncelikle evinizde çifti olan malzemeleri bulun ve kararlaştırdığınız bir yerin üzerine dizin. Bu malzemelerin listesini Tablo 4.2’de verilen çizelgeye yapın. Hangi malzemelerin birbirinin eşi olduğundan söz edin ve eşleştirme oyunu oynayacağınızı söyleyin (Tablo 4.3.)

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 4.2’deki hazırlık önerileri ile Tablo 4.3’teki etkinliği tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan Tablo 4.1. Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi’ni doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 4.1. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Eşi olan malzemeleri bulurken çocuğumun sorumluluk almasını destekledim.		
2. Eşi olan malzemeleri bulurken evde gerekli bütün güvenlik önlemlerini aldım.		
3. Etkinlik süresince gerekli yerlerde çocuğuma ipuçları verdim.		
4. Çocuğumu bu oyunu diğer aile üyeleri ile oynaması için motive ettim ve gerekli ortamı hazırladım.		
5. Planıma sadık kalarak etkinliği uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de etkinliği uygulamaya devam ettim.		

Eşleştirme oyunları,

- Dikkat (konsantrasyon) becerilerini geliştirir.
- Görsel hafızayı geliştirir.
- Hatırlatma becerilerini güçlendirir.
- Akıl yürütme becerilerini geliştirir.

Tablo 4.2. Çocuğumla Malzemeleri Listeliyoruz

Evde eşi olan malzemeleri çocuğunuz ile birlikte bulun ve aşağıdaki listeye kaydedin.

Malzeme Listesi (Örnek: İki adet çay kaşığı, limon, kurşun kalem vb.)

Tablo 4.3. Çocuğuyla "Eşleştirme Oyunu" Oynuyoruz

Listesini yaptığınız malzemeleri çocuğunuzla birlikte inceleyin. Daha sonra bu malzemelerin eşlerini birazdan bulunduğunuz odanın farklı yerlerine saklayacağınızı belirtin. Çocuğunuz gözlerini kapatsın ya da odadan çıksın ardından siz eşleri saklama işlemini yapın. Çocuğunuz odanın içerisinde malzemeleri arayıp bulduğu eşlerinin yanına getirip koysun. Bütün malzemelerin eşleri yanına gelene kadar oyuna devam edebilirsiniz.

ÖNERİ - 1

Çocuğunuzun malzemeleri bulmakta zorlandığı anlarda "yakındasın-uzaktasın" diyerek ipucu verebilirsiniz.

ÖNERİ - 2

Çocuğunuz ile oynadığınız oyun hakkında konuşun, bu oyunu birlikte nasıl geliştirebileceğinize dair fikir alışverişinde bulunun. Doğada eşi olan varlıklara örnek verin ve çocuğunuzdan üç adet örnek isteyin.

NOT: Malzemeleri seçerken güvenlik önlemlerine dikkat etmeyi unutmayın!

Siz odaklanın, çocuğunuz da odaklansın!

Çocuğunuzla etkinlikleri gerçekleştirirken sürece aktif katılım sağlamanız, onların etkinlik üzerinde dikkatlerini toparlamalarına yardımcı olur, motivasyonlarını artırır.

DİKKAT NEDİR?

Dikkat; düşüncenin belli bir süre bir noktaya odaklanması, bir uyarıcıya yönlendirilmesi, bu sırada diğer uyarıcıların göz ardı edilmesidir (1).

Eğitsel süreçler bakımından düşünüldüğünde ise dikkat; öğrenilen kavramlar, konular ya da gerçekleştirilen etkinlikler üzerinde düşüncelerin toparlanmasıdır. Süreçte zihin; sadece öğrenilecek bilgi, tutum ve davranış üzerinde yoğunlaşır.

Görsel 1 Betimleme: Dikkat işaret levhası (Etrafı kırmızı şeritli üçgen ve ortasında beyaz zemin üzerinde ünlem işareti)

İlkokul Döneminde Dikkat Toplama Becerisi Neden Önemlidir?

Dikkat toplama becerisi, çocukluk yıllarında bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimin ön koşulu olarak değerlendirilebilir.

Bu beceri, okuldaki akademik başarı bakımından da oldukça önemlidir (2)

Dikkat Toplama Sürecinde Üç Önemli Durum

1. Öğrencinin istekli olması (Dikkatin amaçlı ve istekli olarak bir nesneye yönlendirilmesi)
2. Yeni olan bilgilerin var olan bilgilerle bütünleştirilmesi
3. Beynin belli bölgelerinin aktif bir biçimde çalışması, bunun için bir enerji gerekmektedir (2).

ETKİNLİK 2: Ne Diyorsam Tersini Yap

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun "zıt anlam" ile ilgili bilgilerini eğlenceli bir eğitsel süreçle pekiştirmesini sağlamak bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim: Çocuğum için eğlenceli bir eğitim etkinliği kurgulayarak akademik bilgilerine katkı yapmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Bir adet top, kalem, sandalye, renkli karton.

Ortam: Evinizde hareket alanınızın geniş olduğu rahat bir ortam

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuza "Ne Diyorsam Tersini Yap" oyununu oynayacağınızı söyleyin ve gerekli malzemeleri yanınıza getirin (Tablo-2.3)

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 2.3'deki hazırlık önerileri ile Tablo 2.2 ile Tablo 2.4'teki etkinlikleri tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 2.1. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. "Ne Diyorsam Tersini Yap" oyununa başlamadan önce oyunu ve kurallarını çocuğuma açık biçimde aktardım. Gerektiğinde tekrar ettim ve örnek gösterdim.		
2. Oyun sırasında çocuğumla yönergeleri açık ve net bir şekilde paylaşmaya özen gösterdim.		
3. "Zıt Anlamını Söyle" oyununun yönergelerini çocuğumla açık bir biçimde paylaştım ve oyun süresince (süre tutma vb.) kurallara uymaya özen gösterdim.		
4. Çocuğumu bu oyunu diğer aile üyeleri ile oynaması için motive ettim ve gerekli ortamı hazırladım.		
5. Planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

Tablo 2.2. Çocuğumla Oynayarak Öğreniyoruz

Çocuğunuz ile ayakta karşılıklı bir şekilde durun. Ona çeşitli yönergeler vereceğinizi ama söylediğinizin tam tersini yapması gerektiğini söyleyin.

Yönerge 1: Çocuğunuzun yere oturmasını sağlayın ve ilk yönergeniz olan "yat" kelimesini söyleyin. Oyunun kuralı gereği bu yönergeye beklenti çocuğunuzun "ayağa kalkması"dır.

Yönerge 2: Topu çocuğunuzun eline verin ve ona "at" deyin. Bu yönergeye beklenti çocuğunuzun topu "tutması"dır. Oyuna biraz şaşırtmaca katabilmek ve bu süreçte de çocuğunuzun oyuna odaklanmasını artırabilmek için aynı komutu üst üste verebilirsiniz. Ardından "tut" diyin ve çocuğunuzun topu "atmasını" sağlayın.

Yönerge 3: "İki adım sağa git" diyerek çocuğunuzun iki adım "sola gitmesini" sağlayın.

Yönerge 4: Kalem elinize alın ve çocuğunuza "ver" diyerek kalemi "eline almasını" sağlayın.

Yönerge 5: Çocuğunuz sandalyenin yanında dursun çocuğunuza "çık ve in" komutlarını vererek tam zıttı hareketleri yapmasını sağlayın.

Yönerge 6: "Beş adım öne git" komutunu vererek çocuğunuzun beş adım "geri gitmesini" sağlayın.

NOT: Yönergeleri karışık sırada söyleyerek ve benzer yeni yönergeler ekleyerek oyunu daha zor ve eğlenceli hale getirebilirsiniz.

Oyunu tamamladıktan sonra çocuğunuza “Her söylediğimin tersini yapmak nasıldı?” diye sorabilirsiniz. Burada kullandığınız “ters” kavramının okulda öğrendikleri bir konu ile benzerliği olup olmadığını sorup zıt anlamlı kelimelerden söz edebilirsiniz.

Etkinliğin ikinci aşamasını Tablo-2.3’de yer alan örnek kelime kartlarını kullanarak, Tablo-2.4’de bulunan “Zıt Anlamlısını Söyle” oyunu ile tamamlayabilirsiniz.

Sözcükler, ana dili öğretiminin asıl malzemesidir; dil ürünü olarak kullanılmalarının yanı sıra sosyal yapıya ilişkin bilgiler de sunabilmektedir. Sözcüklerin sosyal yaşamı yansıtırma yönü, ana dili öğretiminin sosyalleştirme özelliğini ortaya koymaktadır (3).

Görsel 2 Betimleme: Ters ve düz duran şekilde çizilmiş renkli insan kafaları

Ana dil öğretiminde farklı öğretim stratejilerinden yararlanılmaktadır. Zıt anlamlı kelimelerle öğrencinin kelime hazinesini geliştirmek ve kendisini hedef dilde daha iyi ifade edebilmesini sağlamak, sözcük öğretim stratejilerinden biridir (4).

Tablo 2.3. Örnek kelime kartları

Aşağıdaki kelime kartlarını eşit boyutlarda keserek birbirinden ayırabilirsiniz.

BÜYÜK	YAŞLI	TAZE
GENİŞ	TERS	ÇOK
YUKARI	ÖNCE	AKŞAM

Görsel 3 Betimleme: Altı eşit parçaya bölünmüş, her bölümü farklı renklerde olan tablo içerisinde sırasıyla büyük, yaşlı, taze, geniş, ters, çok, yukarı, önce, akşam yazıları

Tablo 2.4. Çocuğumla 'Zıt Anlamlısını Söyle' Oyunu Oynuyoruz

Çocuğunuz ile karşılıklı oturun. Elinizdeki kelime kartını çocuğunuza gösterin ve zıt anlamlısını söylemesini isteyin (Oyunun zamanını sınırlandırmak ve dikkatini oyun üstünde toparlayabilmek için bu aşamada kronometre ile 5 saniye süre tutabilirsiniz). Yanlış söylediği kartları daha sonra incelemek amacıyla bir kenara koyun. Çocuğunuz, hatırlamadığı kelimeleri pas geçebilir; tüm kelimeler bittikten sonra pas geçilen kartlara dönebilir.

ÖNERİ

Oyunları oynarken nasıl hissettiğine dair sorular sorup oyunu nasıl geliştirebileceğinizi planlayabilirsiniz. Oyndaki kart sayısını zamanla arttırabilir, yeni zıt anlamlısı olan kelimeler ekleyebilirsiniz.

ETKİNLİK 3: Ailemizin Hikâyesi

Etkinliğin Amacı: Bu etkinliğin iki amacı bulunmaktadır:

1. Ailenin tüm üyeleriyle fikir alışverişinde bulunarak işbirlikli süreçte bir hikâye oluşturmak.
2. Etkinliği gerçekleştirirken çocuğunuzun dinleme, yazma becerileri ve hayal gücüne katkı sağlamak.

Neler Öğreneceğim: Ailem ile birlikte kendi ailemizin hikâyesini oluşturmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: İki adet A4 boyutunda kâğıt, kalem, ses kaydedebilecek bir cihaz (telefon, ses kayıt cihazı vb.)

Ortam: Evdeki tüm aile bireylerinin kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortam.

Etkinliğe Başlayalım: Ailece bir araya gelin ve daha önce okuduğunuz masallardan, hikâyelerden bahsedin. “Birlikte bir hikâye yazsak nasıl olurdu? Yazabilir miyiz? Konusu ne olurdu?” soruları üzerine konuşun. Ardından ortak yazacağınız hikâyenin ilk aşaması için genel çerçeveyi belirlemek amacıyla bir kâğıt üzerine Tablo-3.2’de yer aldığı gibi bir hikâye haritası oluşturun. Herkesin fikrini alarak bu harita aracılığı ile genel çerçeveyi belirleyin (Hikâyenin adı kısmını en sona bırakın). Genel çerçevenin ardından ses kaydını başlatın ve aileden gönüllü bir kişi hikâyeyi oluşturmaya başlasın, istediği yerde dursun ve sıradaki kişi söz alarak hikâyeyi devam ettirsin. Bütün bireyler söz alıp hikâye tamamlanana kadar kayıt işlemi devam etsin. Hikâye oluşturma bittikten sonra aile hikayenizi çocuğunuzun dinleyip yazıya dökmesini isteyin (Tablo-3.3) Hikâyenin son halini çocuğunuzun yüksek sesle size okumasını isteyin. Çocuğunuz hikâyeyi okurken tüm aile üyelerinin dikkatle dinleyerek sadece hikâyeye odaklanmaları gerektiği ile ilgili bir hatırlatma yapın ve ortam sessizliğini sağlayın.

Sorular ve Kurallar: Çocuğunuza, birlikte oluşturduğunuz hikâye ile ilgili aşağıdaki soruları yöneltin:

- 1) Hikâyede en beğendiğin olay/durum neydi? Neden? (Sebebini açıklamasını isteyin)
- 2) Hikâyede değiştirmek istediği olay/durum var mıydı? Neden? (Sebebini açıklamasını isteyin)

Aile üyeleri ile birlikte oluşturduğunuz hikâye hakkında düşüncelerinizi paylaşın. Düşünce paylaşımı sırasında söz hakkı alan üyenin sözü bitene dek bir başka üyenin müdahale etmesine izin vermeyin.

ÖNERİ

Bu etkinlik ile ilgili aile üyelerinden olumlu geribildirimler aldıysanız aralıklarla tekrarlayarak bir aile hikâye kitabı oluşturabilirsiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 3.2'deki hazırlık önerileri ile Tablo 3.3'teki etkinliği tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 3.1. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Hikâyenin genel çerçevesini oluştururken çocuğumun aktif rol almasını destekledim.		
2. Hikâye oluşturma süresince bütün aile üyelerini dikkat ve saygı ile yorum yapmadan dinledim.		
3. Hikâye oluşturma süresince bütün aile bireylerinin birbirlerini dikkat ve saygı ile yorum yapmadan dinlemeleri için teşvik ettim.		
4. Aile hikâye kitabı oluşturma konusunda çocuğumu ve aile üyelerini motive ederek çocuğumun gelişimine daha uzun süreçte katkı sağladım.		
5. Planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

Görsel 4 Betimleme: Elleri avuç içleri yere bakacak şekilde üst üste yerleştirmiş insanlar

İnsan yaşamı, birbirinden farklı özelliklerle birbirinden ayrılan bir dizi dönemden oluşur. Bu dönemlerin içinde çocukluk gerek fizyolojik gerekse psikolojik olarak gelişimin henüz tamamlanmadığı bir evredir. Çocukluk dönemi, toplumsallaşma sürecinde de kritik bir öneme sahiptir. Bu önem, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini aile bireyleri arasındaki ilişkileri gözlemleyerek öğrenmesi ve kendisinin de deneyimlemesinden ileri gelmektedir. Aile, bireyin yaşamını temelden etkileyen birincil toplumsallaşma kurumudur. Bu kurum, toplumla etkileşim içinde çocuğa zengin içerikli bir ortam sağlar. Bunun yanı sıra aile, kendine özgü kurallarla çevrili bir iç dinamiğe de sahiptir (4).

Aile, çocuklara zengin öğrenme yaşantıları sunabilen bir ortamdır. Gözlem yapmaya, deneyim kazanmaya, birlikte keşfetmeye fırsat veren aile ortamı, çocuğun bütüncül gelişimi açısından önemli bir role sahiptir (6).

Tablo 3.2. Çocuğumla Hikâye Çerçeve Planı Oluşturuyoruz

Konu

.....
.....
.....
.....

Karakter

.....
.....
.....
.....

Yer

.....
.....
.....
.....

Zaman

.....
.....
.....
.....

Olay

.....
.....
.....
.....
.....

HİKAYENİN ADI : .....

Görsel 5 Betimleme: Günbatımında yürüyen anne baba ve çocuk

Aile, aidiyet ihtiyacının ilk olarak karşılandığı, toplumsal bir kurumdur. Aile, çocukluk döneminden başlayarak yaşamın diğer evrelerinde bireyin ruhsal, duygusal, sosyal ve ekonomik hayatını biçimlendirir. Gelişimsel süreç boyunca aileye karşı hissedilen aidiyet duygusu, şekil ve dereceleri farklılaşsa da önemini korumaya devam etmektedir (7).

NEDEN ÖYKÜ?

Hayatı anlamlandırma, beynin öykü oluşturmasıyla başlar. İnsanın doğası gereği yaşamındaki olayları anlamlı bir öykü biçimine sokma ihtiyacı vardır.

İnsan, hikâye dinlemeyi ve anlatmayı sever. Hikâye edilmiş bir bilgi daha iyi öğrenilmektedir. İnsan beyni, bir şey öğreniyorsa onu öyküleştirerek öğrenmektedir (8).

Tablo 3.3. Hikâye Şablonu

AİLE HİKÂYEMİZ	TARİH
HİKÂYE BAŞLIĞI	
YAZARLAR	

Çocuğun fizyolojik gereksinimlerine (bebeklik döneminde beslenme, barınma vb.) zaman içinde psikolojik gereksinimleri de (sevgi ve şefkat gibi) eşlik eder. Çocuğun gerek psikolojik gerekse fizyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı yer ailedir. Bunların yanı sıra çocuğun içine doğduğu toplumun kültürünü öğrenmesi bir başka anlatımla "toplumsallaşma"sında en temel kurum yine ailedir. Aile, toplumun en önemli yapıtaşlarından olup tarihsel ve kültürlerarası bağlamda evrensel bir niteliğe sahiptir. Toplumsal değişmeye bağlı olarak değişimler gösterse de aile, bir kurum olarak insanlık tarihinin çok önemli bir kısmında ve hemen bütün toplumlarda varlık göstermiştir. Sanayileşme ve modernleşme süreçlerinin etkileri çerçevesinde kurum olarak ailede de birtakım dönüşümler meydana gelmiştir. Bu dönüşüm sürecinde aile, işlevlerinden bazılarını bürokratik kurumlara aktarmış olsa da temel görev ve sorumluluklarında önemli bir değişim gerçekleşmemiştir. Bu işlevlerden biri de çocuğun eğitimi ve toplumsallaşmasıdır (5).

ETKİNLİK 4: Haydi İşlem Yapalım!

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun matematikte basit işlemleri zihinden yapma becerilerini pekiştirmek bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim: Çocuğumla oyun oynayarak onun işlem yapma becerisini desteklemeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Karton, kalem, makas (Tablo-4.1)

Ortam: Tercihen sessiz ve geniş bir ortam.

NOT: Bu oyuna ne kadar çok aile bireyi katılırsa oyun o kadar zevkli ve eğlenceli hale gelecektir.

Etkinliğe Başlayalım: Gereken kartları hazırladıktan sonra Tablo-4.2'deki oyunu oynamaya başlayın.

NOT: Bu oyunun kartlarını çocuğunuzla birlikte hazırlamak, çocuğunuzun oyunu daha hızlı bir şekilde benimsemesi açısından önemlidir.

ÖNERİ

Oyunun sonunda 100 puana ulaşip kazananı tebrik ederek, oyun hakkında konuşup nasıl geliştirebileceğinizi planlayabilirsiniz.

NOT: Çocuğunuzun sınıf düzeyine göre çarpma ve bölme işaretleri de eklenebilir.

NOT: Çocuğunuzun sınıf düzeyine göre büyük sayılar eklenebilir.

Tablo 4.1. Hazırlık Önerileri

Çocuğunuzla birlikte aşağıdaki örnek kartları eşit boyutlarda kesin.

1	2	3
4	5	6
7	8	9
10	+	-

Görsel 6 Betimleme: Kare şeklinde kutucuklar içinde 1'den 10'a kadar yazılmış sayılar + ve - işareti

Tablo 4.2. Çocuğumla 'Haydi İşlem Yapalım!' Oyunu Oynuyoruz

Aileniz ile çember oluşturacak şekilde yere oturun. Hazırladığınız kartları ortaya dizin. Gönüllü olan biri, bir rakam söylesin ve bununla birlikte ortadan bir rakam, bir de işlem seçip istediği kişiye versin. (Örneğin: Gönüllü kişi 9 rakamını söyledi ve yerden eksi kartı ile 3 kartını alıp kardeşine verdi. Kardeşi $9-3=6$ olarak işlemin sonucunu sesli söylemelidir.) İşlem sonucunu sesli söyleyen kişi yeni bir işaret ve rakam seçer ve oyun bu şekilde devam eder.

Kurallar:

İşlemin sonucunu yanlış söyleyen kişi 2 dakika boyunca oyuna katılamaz.

Her doğru yanıt için kişilerin hanesine 10 puan yazılır.

Oyun, oynayanlardan biri 100 puana ulaşıncaya kadar sürer.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 4.1'deki hazırlık önerileri ile Tablo 4.2'deki etkinliği tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesi Tablo 4.3'ü doldurarak gözden geçirin.

Tablo 4.3. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Bütün aile bireylerini oyuna dahil ettim.		
2. Oyun süresince çocuğumun sorumluluk almasına özen gösterdim.		
3. Yapılan işlemlerin çocuğumun seviyesine uygun olmasına dikkat ettim.		
4. Oyunu tekrarlayarak toplama ve çıkarma işlemleri hakkında pratiği artırmak için çocuğumu ve bütün aile bireylerini motive ettim.		
5. Planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

ETKİNLİK 5: Çocuğumuzla Alışverişimizi Yerleştiriyoruz

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzla birlikte market alışverişini yerleştirirken besin özellikleri ve saklama koşulları bilgilerini pekiştirmek bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim: Çocuğumun günlük hayatta bana yardım ederken derslerin kazanımlarını pekiştirebileceğini öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Karton, makas, kalem (Tablo-5.1), market alışverişinden aldığınız ürünler

Ortam: Evinizin mutfağı

Etkinliğe Başlayalım: Marketten döndüğünüzde çocuğunuzdan ürünleri yerlerine yerleştirmek konusunda yardım isteyin. Bu sırada çocuğunuzla aşağıdaki sorular çerçevesinde kısaca sohbet edin:

- 1) Marketten aldığımız ürünlerin hepsini aynı yere koyabilir miyiz?
- 2) Buzdolabı neden üretilmiş olabilir?
- 3) Buzdolabı yokken insanlar nasıl yöntemlerle yiyeceklerini saklıyorlardı? Bazı ürünleri neden buzdolabına koyarız?
- 4) Yiyecekleri seçerken nelere dikkat etmeliyiz? vb.

Ardından çocuğunuz ile birlikte poşetleri açın, ürünlerin üretim ve son kullanma tarihlerine dikkat ederek nereye yerleştirileceği konusunda yorumlar yapın. Çocuğunuz ürünleri yerleştirdikçe Tablo-5.1 Nerede Saklanmalı? Listesini doldurmasını isteyin. Etkinliğin sonunda çocuğunuzun tamamladığı listeyi birlikte inceleyin. Alışverişte almadığınız bazı besin maddelerini söyleyin ve nereye yerleştirilmesi gerektiğini çocuğunuza sorarak bilgilerini pekiştirin.

Tablo 5.1. Çocuğumla 'Nerede Saklanmalı?' Listesi Oluşturuyoruz

BUZDOLABINDA	SEBZELİKTE	DOLAPTA

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 5.1'deki etkinliği tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yerine Tablo 5.2'de yer alan Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi'ni doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 5.2. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Çocuğumun fikir yürütmesine ve fikirlerini özgürce ifade etmesine fırsat verdim.		
2. Çocuğum ile yiyecekleri saklama yöntemlerinin detayları, eski-yeni saklama yöntemleri üzerine sohbet etmeye özen gösterdim.		
3. Paketleri açarken çocuğumun sorumluluk almasını destekledim.		
4. Mutfakta gerekli olan bütün güvenlik önlemlerini aldım.		
5. Planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

Neler Öğrendik?

- İlkokul döneminde akademik becerilerin neleri kapsadığını,
- Çocuğumuzun aile içerisinde iş bölümü kavramını fark etmesine ve kendisine verilen görevleri yerine getirmesine yardımcı olabilmeyi,
- Ev ortamında çocuğumuzun akademik becerilerinin desteklenmesine yönelik etkinlikler gerçekleştirebilmeyi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Danielson, C. (2002). Enhancing student achievement: A framework for school improvement. Association for Supervision & Curriculum Development, Alexandria, VA, USA
2. Kaymak-Özmen, S., & Demir, Ö. (2012). İlköğretim öğrencilerinin dikkat toplama sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 21, sayı 1, ss. 135-154.
3. Başar, M., Batur, Z., & Karasu, M. (2014). Kukset tekniğinin öğrencilerin zıt ve eş anlamlı sözcükleri anlamalarına etkisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 22(3), 909-922.
4. Büker, M. ve Zeytinkaya, D. (2013). Eş anlamlı ve zıt anlamlı kelime öğretiminin dil edimindeki yeri ve önemi. Turkish Studies, 8(10), 185-191.

5. Önder Erol, P., & Arslan Cansever, B. (2016). Çocuğun Dinsel Toplumsallaşma Sürecinin Aile Kurumu Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı:42, ss. 1133-1139, Issn: 1307-9581, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719>
6. O'Connell, M., Fox, S., Hinz, B., & Cole, H. (2016). Quality Early Education for All: Fostering creative, entrepreneurial, resilient and capable learners.
7. Aslantürk, H., Kesen, N. F. ve Daşbaş, S. (2020). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyetinin aileye ilişkin değişkenler açısından incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1579-1598.
8. Cüceloğlu, D. (2021). Kendini Keşfetmeye Zorluklarla Başa Çıkmaya Var mısın? (Söyleşi: Deniz Bayramoğlu), İstanbul: Kronik Kitap.

BÖLÜM 5

Doç. Dr. Seray OLÇAY
Ar. Gör. Dinçer SARAL

**OLUMSUZ
DAVRANIŞLARLA
BAŞ ETME**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı, çocuğunuzun olumsuz davranışlarıyla baş etmeye yönelik bilgi ve beceri kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Çocuğun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere işlevsel analiz yapar.
- İşlevsel analiz sürecinde elde edilen sonuçları yorumlar.
- Çocuğun olumsuz davranışlarını azaltmak/ortadan kaldırmak için ayrımlı pekiştirmeyi kullanır.

İçerik

1. Davranışın İşlevlerini Analiz Ediyorum
2. İşlevsel Analiz Sonuçlarını Yorumluyorum
3. Olumsuz Davranışlarla Baş Ediyorum

Açıklamalar

Bu bölümde siz sevgili aileler için çocuğunuzun olumsuz davranışlarıyla baş etmede gereksinim duyabileceğiniz bilgi ve becerilere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Bu amaçla, bölüm içeriğinde çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerinin neler olabileceğine, bu işlevleri işlevsel analiz yoluyla nasıl belirleyebileceğinize, işlevsel analiz sonuçlarını nasıl yorumlayabileceğinize ve çocuğunuzun olumsuz davranışlarıyla başa çıkabilmek için ayrımlı pekiştirme tekniğini nasıl uygulayabileceğinize yönelik örnek etkinlikler sunulmuştur.

Sevgili aileler, olumsuz davranışların ortadan kaldırılması çocuğunuzun toplumsal ortamlarda bağımsız olarak işlevde bulunabilmesi için büyük bir öneme sahiptir. **Bu nedenle çocuğunuzun olumsuz davranışlar sergilemesinin bir amacı olduğunu ve bu amaçları belirledikten sonra uygun yöntem ve tekniklerle bu davranışları ortadan kaldıracaklarınızı unutmayın!**

ETKİNLİK 1: Davranışın İşlevlerini Analiz Ediyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerinin belirlemek üzere işlevsel analiz yapma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere işlevsel analiz yapmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kâğıt, renkli kalemler, Tablo 1.1, Tablo 1.2, Tablo 1.3, Tablo 1.4, Tablo 1.5, Tablo 1.6, Tablo 1.7 ve Tablo 1.8.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında, vb.) bilgi notunu gözden geçirebilirsiniz. Doğal ortamlarda gözlemler yaparak çocuğunuzun tercih ettiği nesnelere, yiyeceklere, etkinliklere ilişkin değerlendirmeler yapabilirsiniz. İşlevsel analiz sürecinde gerçekleştireceğiniz çalışmaları önceden düzenlediğiniz sessiz bir ortamda, etkinlik için gerekli olan materyalleri yanınıza alarak gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1'de yer alan bilgi notunu gözden geçirin. Tablo 1.2'de yer alan basamakları ve açıklamaları izleyerek çocuğunuz için tercih değerlendirmesi yapınız. Tablo 1.3, Tablo 1.5. ve Tablo 1.7'de yer alan basamakları ve açıklamaları izleyerek nesne/ yiyecek/etkinlik elde etme, ilgi/dikkat elde etme ve kaçma işlevlerini test etmeye yönelik işlevsel analiz yapınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tercih değerlendirmesi yapma performansınızı değerlendirmek üzere Tablo 1.2'de yer alan formu kullanınız. İşlevsel analiz yapma performansınızı değerlendirmek üzere Tablo 1.3, Tablo 1.5 ve Tablo 1.7'de yer alan formları kullanınız.

Çocuğumu izliyorum/değerlendiriyorum: Çocuğunuzun işlevsel analiz sürecinde kontrol ve test oturumlarındaki performansını değerlendirmek için Tablo 1.4, Tablo 1.6 ve Tablo 1.8’de yer alan forma benzer formlar hazırlayarak kullanınız.

Tablo 1.1. İşlevsel Analize İlişkin Bilgileri İnceliyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

- Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı’nda yer alan “Etkili Davranış Yönetimi” bölümü kapsamında çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerinin neler olabileceğine ilişkin açıklamalara, ardından bu davranışların olası işlevlerini belirlemek üzere öncül-davranış-sonuç (ÖDS) kaydı ve analizi formlarının nasıl kullanılabileceğine ilişkin basamaklara ve örneklere yer verilmiştir. Doğal ortamlarda yapacağınız gözlemler aracılığıyla davranışın olası işlevlerini belirleyebileceğinizden söz edilmiştir.
- Çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere işlevsel analiz de yapabilirsiniz.
- İşlevsel analiz, gözlemler aracılığıyla davranışın öncülleri ve sonuçları ile olası işlevlerine ilişkin yaptığınız çıkarımların test edilmesini sağlar.
- İşlevsel analiz sürecinde çocuğunuz için günlük rutinler ya da etkinlikler sırasında farklı koşullar yaratarak olumsuz davranışların ortaya çıkıp çıkmadığını belirleyebilirsiniz.
- İşlevsel analiz sürecinde nesne/yiyecek/etkinlik elde etme, ilgi/dikkat elde etme ve kaçma işlevlerini test etmeye yönelik koşullar yaratabilirsiniz (1, 2).
- Her bir koşul için kontrol ve test oturumları düzenleyerek işlevsel analiz sürecini gerçekleştirebilirsiniz (bkz. Tablo 1.3, Tablo 1.5 ve Tablo 1.7).
- İşlevsel analiz sürecine geçmeden önce gözlemler yaparak çocuğunuzun en fazla, orta düzeyde ve en az tercih ettiği nesne/yiyecek/etkinlikleri belirlemelisiniz (bkz. Tablo 1.2).

Tablo 1.2. Çocuğumun Tercihlerini Belirliyorum

Çocuğunuzun nesne/yiyecek/etkinlik tercihlerini belirlemek üzere bir liste oluşturunuz. Listeye çocuğunuzun çok hoşlandığı ve çok hoşlanmadığı ama nefret de etmediğini düşündüğünüz nesnelerin/yiyeceklerin/etkinliklerin adını yazınız. Listede yer alan nesnelere/yiyecekleri/etkinlikleri çocuğunuzun tercih durumuna göre en fazla tercih edilenden en az tercih edilene doğru sıralayınız. Çocuğunuzun en fazla tercih ettiği nesnelere/yiyecekleri/etkinlikleri “En Fazla Tercih Edilen” kutucuğuna, orta düzeyde tercih ettiklerini “Orta Düzeyde Tercih Edilen” kutucuğuna, en az tercih ettiklerini “En Az Tercih Edilen” kutucuğuna yazınız.

Çocuğumun Tercih Ettiği Nesne/Yiyecek/Etkinliklerin Listesi		
En Fazla Tercih Edilen	Orta Düzeyde Tercih Edilen	En Az Tercih Edilen
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

SORU

Sizce çocuğunuz neden olumsuz davranışlar sergiliyor olabilir?

! DİKKAT

Sevgili aileler, olumlu davranışlar gibi olumsuz davranışların da bir işlevi olduğunu unutmayınız.

Tablo 1.3. Nesne/Yiyecek/Etkinlik Elde Etme İşlevine Yönelik Analiz Yapıyorum

Nesne/Yiyecek/Etkinlik elde etme işlevine yönelik analiz yapma sürecinde her bir koşulda kontrol ve test aşamalarında izlemeniz gereken her bir basamağı dikkatlice okuyunuz (1, 2). Formda işlevsel analiz yapma sürecinde gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", henüz gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek her defasında formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız.

Koşul	İşlevsel Analiz Yaparken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
Nesne/Yiyecek/Etkinlik Elde Etme (Kontrol)	Çocuğumla yan yana oturdum.	
	Çocuğumun en fazla tercih ettiği iki materyali ona verdim.	
	Çocuğum benimle konuştuğunda, bana bir şeyler sorduğunda ona yanıt verdim.	
	Çocuğumdan hiçbir talepte bulunmadan, ona hiçbir soru sormadan her 30 saniyede bir materyaller ve ortam hakkında konuştum.	
	Çocuğum bir iki dakika içinde olumsuz bir davranış sergilemezse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.4) ilgili kutucuğa "-" işareti koydum ve kontrol aşamasını sonlandırdım.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilerse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.4) ilgili kutucuğa "+" işareti koydum ve çocuğuma hiçbir tepki vermeden kontrol aşamasını sonlandırdım.	
Nesne/Yiyecek/Etkinlik Elde Etme (Test)	Çocuğumla yan yana oturdum.	
	Çocuğuma verdiğim materyalleri geri alarak çocuğumun ulaşamayacağı bir yere koydum.	
	Çocuğum benle konuştuğunda, bana bir şeyler sorduğunda ona yanıt verdim.	
	Çocuğumdan hiçbir talepte bulunmadan, ona hiçbir soru sormadan her 30 saniyede bir materyaller ve ortam hakkında konuştum.	
	Çocuğumun ortamdaki diğer materyallerle etkileşim girişimlerini engelledim.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilemezse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.4) ilgili kutucuğa "-" işareti koydum ve test aşamasını sonlandırdım.	
Genel Süreç	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilerse materyalleri çocuğuma geri verdim ve "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.4) ilgili kutucuğa "+" işareti koyarak test aşamasını sonlandırdım.	
	5 defa kontrol ve test aşamalarında sıralanan basamaklardan oluşan bu süreci yerine getirdim.	
	Çocuğumun olumsuz davranışı toplam kaç kez sergilediğini belirledim.	

Tablo 1.4. Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum-I

Çocuğunuz belirlenen süre içerisinde olumsuz davranış sergilemezse ilgili kutucuğa "-", olumsuz davranış sergilerse "+" işareti koyunuz. Çocuğunuzun kontrol ve test aşamalarında kaç defa olumsuz davranış sergilediğini "Toplam" sütununa yazınız.

Tarih	.../.../....	.../.../....	.../.../....	.../.../....	.../.../....
Kontrol					
Test					

Tablo 1.5. İlgil/Dikkat Elde Etme İşlevine Yönelik Analiz Yapıyorum

İlgil/Dikkat elde etme işlevine yönelik analiz yapma sürecinde her bir koşulda kontrol ve test aşamalarında izlemeniz gereken her bir basamağı dikkatlice okuyunuz (1, 2). Formda işlevsel analiz yapma sürecinde gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", henüz gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek her defasında formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız.

Koşul	İşlevsel Analiz Yaparken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
İlgil/Dikkat Elde Etme (Kontrol)	Çocuğumla yan yana oturdum.	
	Çocuğumun orta düzeyde tercih ettiği iki materyali ona verdim.	
	Dikkatimi/İlgimi çocuğuma yönelterek onunla sözel ve sözel olmayan şekilde iletişime girdim.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilemezse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.6) ilgili kutucuğa "-" işareti koydum ve kontrol aşamasını sonlandırdım.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilerse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.6) ilgili kutucuğa "+" işareti koydum ve çocuğuma hiçbir tepki vermeden kontrol aşamasını sonlandırdım.	

İlgi/Dikkat Elde Etme (Test)	Çocuğumla yan yana oturdum.	
	Çocuğumun orta düzeyde tercih ettiği iki materyali ona verdim.	
	Çocuğumun yakınında durarak farklı bir işle (örn. dergi inceleme, kitap okuma) meşgul oldum.	
	Çocuğumun bütün iletişim girişimlerini ve isteklerini görmezden geldim.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilemezse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.6) ilgili kutucuğa "-" işareti koydum ve test aşamasını sonlandırdım.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilerse çocuğumla sözel (örn. "Bunu yapma. Ne yapmak istiyorsun?" deme) ve sözel olmayan (örn. göz iletişimi kurma) şekilde iletişim kurdum ve "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.6) ilgili kutucuğa "+" işareti koyarak test aşamasını sonlandırdım.	
Genel Süreç	5 defa kontrol ve test aşamalarında sıralanan basamaklardan oluşan bu süreci yerine getirdim.	
	Çocuğumun olumsuz davranışı toplam kaç kez sergilediğini belirledim.	

Tablo 1.6. Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum-II

Çocuğunuz belirlenen süre içerisinde olumsuz davranış sergilemezse ilgili kutucuğa "-", olumsuz davranış sergilerse "+" işareti koyunuz. Çocuğunuzun kontrol ve test aşamalarında kaç defa olumsuz davranış sergilediğini "Toplam" sütununa yazınız.					
Tarih	.../.../....	.../.../....	.../.../....	.../.../....	.../.../....
Kontrol					
Test					

Tablo 1.7. Kaçma İşlevine Yönelik Analiz Yapıyorum

Koşul	İşlevsel Analiz Yaparken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
Kaçma (Kontrol)	Çevrede herhangi bir materyale erişimimiz olmadığından emin olduktan sonra çocuğumla yan yana oturdum.	
	Çocuğumdan bir şey talep etmedim, ona bakmadım ve dokunmadım.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilerse hiçbir tepkide bulunmadım.	
	Çocuğum bir iki dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilemezse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.8) ilgili kutucuğa "-" işareti koydum ve kontrol aşamasını sonlandırdım.	
Kaçma (Test)	Çocuğuma "Şimdi çalışma/iş zamanı" diyerek çocuğumun dikkatini çektim.	
	Çocuğumun geçmişte problem davranış sergilediği bir etkinliği tamamlaması için çocuğuma verdim.	
	Çocuğum benle konuştuğunda, bana bir şeyler sorduğunda ya da bir şey talep ettiğinde görmezden geldim.	
	Çocuğum etkinlikle 5 saniye meşgul olmadığında "Böyle yap." dedim ve etkinliği nasıl yapacağını gösterdim.	
	Çocuğum etkinlikle 5 saniye meşgul olmadığında ellerinden tutarak etkinliği nasıl yapacağını gösterdim.	
	Çocuğumun yerinden kalkma girişimlerini engelledim ve bir önceki iki basamağı sırayla uygulamaya devam ettim.	
	Çocuğum bir iki dakikaa içerisinde olumsuz bir davranış sergilemezse "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.8) ilgili kutucuğa "-" işareti koydum ve test aşamasını sonlandırdım.	
Çocuğum 1-2 dakika içerisinde olumsuz bir davranış sergilerse etkinlik materyallerini kaldırdım, "Tamam etkinlik bitti." diyerek "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" formunda (bkz. Tablo 1.8) ilgili kutucuğa "+" işareti koyarak test aşamasını sonlandırdım.		

Genel Süreç	5 defa kontrol ve test aşamalarında sıralanan basamaklardan oluşan bu süreci yerine getirdim.	
	Çocuğumun olumsuz davranışı toplam kaç kez sergilediğini belirledim.	

Tablo 1.8. Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum-III

Çocuğunuz belirlenen süre içerisinde olumsuz davranış sergilemezse ilgili kutucuğa "-", olumsuz davranış sergilerse "+" işareti koyunuz. Çocuğunuzun kontrol ve test aşamalarında kaç defa olumsuz davranış sergilediğini "Toplam" sütununa yazınız.

Tarih	.../.../....	.../.../....	.../.../....	.../.../....	.../.../....
Kontrol					
Test					

! DİKKAT

Sevgili aileler, çocuğunuzun olumsuz davranışlarıyla baş edebilmemiz için öncelikle bu davranışların işlevlerini belirlemeniz gerektiğini unutmayın.

ETKİNLİK 2: İşlevsel Analiz Sonuçlarını Yorumluyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere gerçekleştirdiğiniz işlevsel analiz sürecinde elde edilen sonuçları yorumlama bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere gerçekleştirdiğim işlevsel analiz sonuçlarını yorumlamayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kâğıt, kalem, Tablo 1.4, Tablo 1.6, Tablo 1.8, Tablo 2.1, Tablo 2.2 ve Tablo 2.3.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masa başında vb.) bilgi notunu gözden geçirebilirsiniz. İşlevsel analiz sürecinde gerçekleştireceğiniz çalışmaları önceden düzenlediğiniz sessiz bir ortamda, etkinlik için gerekli olan materyalleri yanınıza alarak gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1’de yer alan bilgi notunu gözden geçirin. Bir önceki etkinlikte Tablo 1.4, Tablo 1.6, Tablo 1.8’de kontrol ve test oturumları için yazdığınız toplam “+” sayısını hesaplayınız. Hesapladığınız sayıyı ve ardından yüzdeyi Tablo 2.2’de ilgili kutucuklara yazınız. Tablodaki verileri yorumlayarak test bölümünde yüksek yüzdeleri belirleyiniz. En yüksek yüzdeyi bularak çocuğunuzun olumsuz davranışı ne amaçla sergilediğine karar veriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: İşlevsel analiz sonuçlarını yorumlama performansınızı değerlendirmek üzere Tablo 2.3’te yer alan formu kullanınız.

Çocuğumu İzliyorum/Değerlendiriyorum: Çocuğunuzun işlevsel analiz sürecinde kontrol ve test oturumlarındaki performansını değerlendirmek için Tablo 1.4, Tablo 1.6, Tablo 1.8’de yer alan forma benzer formlar hazırlayarak kullanınız.

Tablo 2.1. Bilgi Notunu İnceliyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

- Etkinlik 1’de her bir koşul için düzenlediğiniz kontrol oturumlarında olumsuz davranışların ortaya çıkma olasılığının düşük olduğu bir çevre oluşturduğunuz için bu oturumlarda gerçekleşen olumsuz davranışların sıklığı test oturumlarında gerçekleşenlere kıyasla daha düşük olacaktır.
- Elde edilen sonuçları yorumlarken oturumlarda gerçekleşen olumsuz davranışların yüzdesini hesaplayabilirsiniz.
- Oturumlarda gerçekleşen olumsuz davranışların yüzdesini hesaplamak için “[(Olumsuz Davranışın Oluştugu Sayı/5) x 100]” formülünü kullanabilirsiniz.
- Olumsuz davranışların yüzdesini bir sütun grafiği üzerinde gösterebilirsiniz. Örnek bir sütun grafiği Tablo 2.2’de gösterilmiştir.
- Sütun grafiğini bir kâğıt üzerinde tasarlayabileceğiniz gibi Microsoft Excel gibi yazılımlar yoluyla da bilgisayar üzerinde oluşturabilirsiniz.
- Bir olumsuz davranışa ilişkin hesapladığınız yüzdeler benzer oranda yüksek ise bu davranışın birden fazla işlevi olduğu anlamına gelir.

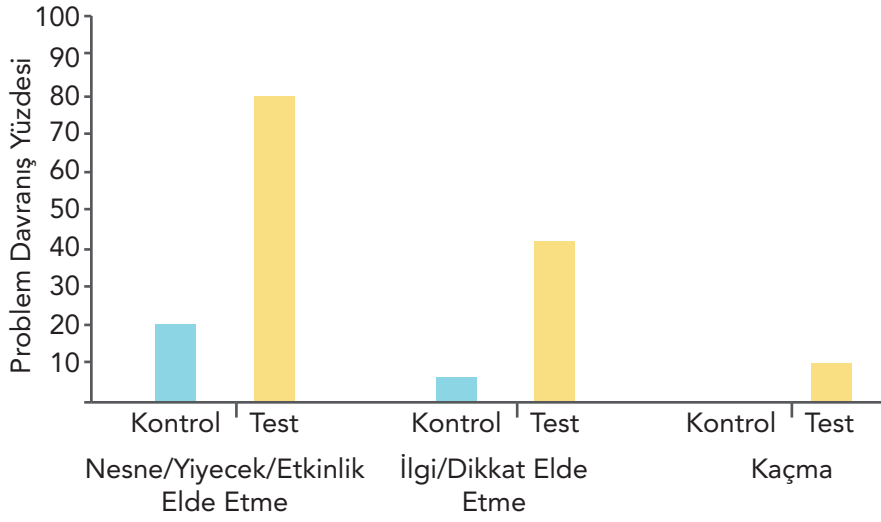
SORU

İşlevsel analiz sonuçlarını grafiğe işlemenizin yararları neler olabilir?

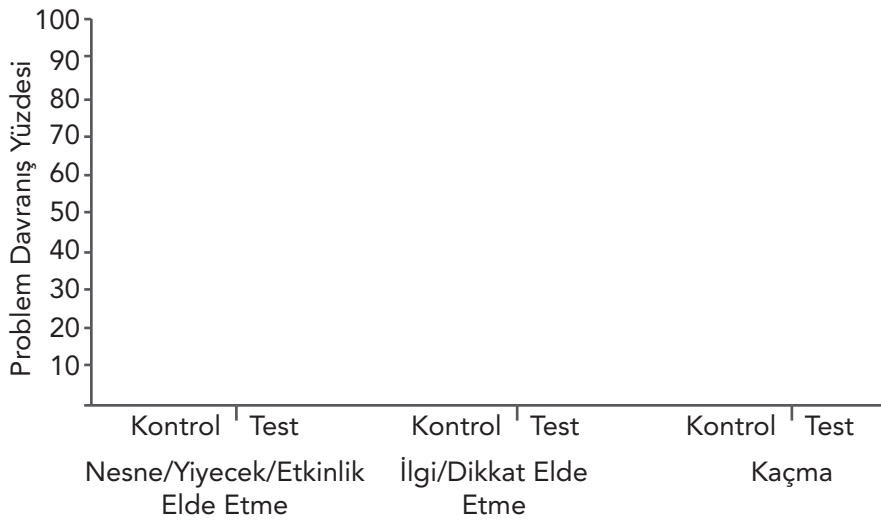
Tablo 2.2. Yüzde Hesaplama Tablosunu Dolduruyorum

		Olumsuz Davranışın Oluştığı Sayı	Yüzde
Nesne/Yiyecek/ Etkinlik Elde Etme	Kontrol		
	Test		
İlgi/Dikkat Elde Etme	Kontrol		
	Test		
Kaçma	Kontrol		
	Test		

Sütun grafiğini aşağıdaki şekilde oluşturabilirsiniz.

Siz de elde ettiğiniz sonuçları aşağıdaki boş grafiğe işleyebilirsiniz.

Görsel Betimleme: Dikey çizgi yanına yazılmış Problem Davranış Yüzdesi ve aşağıdan yukarıya 10'arlı 100'e kadar sayılar, yatay çizgi altında Nesne/Yiyecek/Etkinlik Elde Etme- İlgi/Dikkat Elde Etme- Kaçma kontrol ve test yüzdeleri

Tablo 2.3. İşlevsel Analiz Sonuçlarını Yorumluyorum

İşlevsel analiz sonuçlarını yorumlarken izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz. Formda işlevsel analiz sonuçlarını yorumlama sürecinde gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", henüz gerçekleştirmediniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirek işlevsel analiz sonuçlarını tekrar yorumlayınız.

İşlevsel Analiz Sonuçlarını Yorumlarken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
1. Tablo 1.4'te kontrol ve test bölümlerinde yazdığım toplam "+" sayısını hesapladım.	
2. Hesapladığım sayıyı Tablo 2.2'de ilgili kutucuklara yazdım.	
3. Tablo 1.6'da kontrol ve test bölümlerinde yazdığım toplam "+" sayısını hesapladım.	
4. Hesapladığım sayıyı Tablo 2.2'de ilgili kutucuklara yazdım.	
5. Tablo 1.8'de kontrol ve test bölümlerinde yazdığım toplam "+" sayısını hesapladım.	
6. Hesapladığım sayıyı Tablo 2.2'de ilgili kutucuklara yazdım.	
7. "[[(Olumsuz Davranışın Oluştugu Sayı/5) x 100]" formülünü kullanarak her bir sayının yüzdesini hesapladım ve ilgili kutucuğa yazdım.	
8. En yüksek yüzdeyi dikkate alarak olumsuz davranışın işlevini belirledim.	

SORU

Çocuğunuzun olumsuz davranışlarıyla baş etmek için neler yapıyorsunuz?

ETKİNLİK 3: Olumsuz Davranışlarla Baş Ediyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun olumsuz davranışlarını azaltmak/ortadan kaldırmak üzere ayrımlı pekiştirmeyi kullanma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun olumsuz davranışlarını azaltmak/ortadan kaldırmak için ayrımlı pekiştirmeyi nasıl kullanacağımı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kâğıt, kalem, Tablo 3.1, Tablo 3.2, Tablo 3.3. ve Tablo 3.4.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda açıklamaları gözden geçirebilirsiniz. Ek olarak çocuğunuzun olumlu davranışlar sergilediği tüm doğal ortamlarda bu davranışları pekiştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Pekiştirme, Ayrımlı ve etkili pekiştireçlerin belirlenmesi ile ilgili açıklamaların yer aldığı Tablo 3.1’de sunulan bilgi notunu inceleyiniz. Tablo 3.2’de yer alan formu kullanarak azaltmayı/ortadan kaldırmayı amaçladığınız olumsuz davranışlar için alternatif davranışlar belirleyiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Ayrımlı pekiştirmeyi uygulama performansınızı değerlendirmek için Tablo 3.3’te yer alan formu kullanınız.

Çocuğumu İzliyorum/Değerlendiriyorum: Çocuğunuzun arttırmayı hedeflediğiniz olumlu davranışlarına ilişkin performansını değerlendirmek için Tablo 3.4’te yer alan forma benzer formlar hazırlayarak kullanınız.

Tablo 3.1. Ayrımlı Pekiştirmeye İlişkin Bilgileri İnceliyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz (3).

Pekiştirme Nedir?

Pekiştirme bir davranışın ardından çocuğunuzun hoşuna gittiği uyarının sunulmasıyla ya da ortamda hâlihazırda var olan ve çocuğunuzun hoşuna gitmeyen uyarının ortadan kaldırılması yoluyla yapılır. Pekiştirme sonucunda çocuğunuzun sergilediği davranışın sıklığı artar. Çocuğunuz davranışı sergiledikten sonra sunduğunuz, çocuğunuzun hoşuna giden uyarana pekiştireç denir. Pekiştireçler birincil ve ikincil pekiştireçler olmak üzere ikiye ayrılır.

! DİKKAT

Pekiştirilen davranışın sıklığı artar.

Birincil pekiştireçler yiyecek ve içecek gibi yaşamsal gereksinimleri karşılamaya yönelik uyarınlardır. İkincil pekiştireçler ise çocuğunuzun hoşuna giden nesnelere, etkinliklere ya da sözel ifadeler gibi uyarınlardır.

! DİKKAT

Bir uyarının pekiştireç olup olmadığı ve pekiştireçlerin gücü kişiden kişiye değişir.

Bir uyarının pekiştireç olup olmadığı ve pekiştireçlerin gücü kişiden kişiye değişir. Dolayısıyla bir pekiştireç bir çocukta etkili olurken bir başka çocukta hiç etkili olmayabilir. Bu yüzden etkili pekiştireçlerin belirlenmesi gerekir. Siz de çocuğunuz için etkili pekiştireçleri belirlemek için izleyen satırlarda yer verilen “Etkili Pekiştireçleri Nasıl Belirleyebilirim?” başlıklı içeriği okuyunuz.

! DİKKAT

Alternatif davranışlar çocuğun sahip olduğu olumlu davranışlar arasından seçilmelidir.

Ayrımlı Pekiştirme Nedir?

Ayrımlı pekiştirme kısaca bir davranış grubunun pekiştirilirken bir başka davranış grubunun pekiştirilmemesidir. Başka bir ifadeyle, ayrımlı pekiştirmede olumlu davranışlar pekiştirilirken olumsuz davranışlar pekiştirilmez. Böylece pekiştireç sunulan davranışların sıklığının artırılması, sunulmayan davranışların ise ortadan kaldırılması amaçlanır. Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi ayrımlı pekiştirme süreci (1) olumlu davranışın sergilenmesi ya da olumsuz davranışın belirlenen oranın altında sergilenmesi durumunun pekiştirilmesi ve (2) pekiştirecin olumsuz davranıştan sonra olabileceği hızlı ortadan kaldırılması olmak üzere iki basamaktan oluşur.

Alternatif Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi Nedir?

Olumsuz davranışı izleyen pekiştirecin geri çekilerek bu davranışla aynı işleve sahip alternatif bir davranışın pekiştirilmesi sürecidir. Dolayısıyla bu ayrımlı pekiştirme türünde olumsuz davranışa alternatif bir davranış belirlenmesi gerekir. Örneğin odasında ders çalışırken masadakileri yere attıktan sonra masadan kalkmak isteyen bir çocuk için mola kartını kullanma davranışı alternatif bir davranış olabilir. Alternatif davranışlar çocuğun hâlihazırda sahip olduğu olumlu davranışlar arasından seçilmelidir.

! DİKKAT

Ayrımlı pekiştirmede olumlu davranışlar pekiştirilirken olumsuz davranışlar pekiştirilmez.

Alternatif Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi Nasıl Uygulanır?

Olumsuz davranışın sergilenmesi durumunda (a) davranış görmezden gelinebilir, (b) davranış yarıda kesilebilir ya da (c) alternatif davranışa ipucu sunulabilir. Olumsuz davranış için belirlenen alternatif davranış ise pekiştirilir.

Etkili Pekiştireçleri Nasıl Belirleyebilirim?

Etkili pekiştireçleri çocuğunuza sorarak (örneğin "En çok ne yemeyi seviyorsun?" gibi), önceden seçenek sunarak (örneğin "Ödevini yaptıktan sonra ne yapmak istersin?" gibi), pekiştireç listeleri hazırlayıp çocuğunuzdan listede yer alan pekiştireçler arasından seçim yapmasını isteyerek, doğal ortamlarda çocuğunuzun gözlemleyerek ya da önüne koyduğunuz pekiştireçler arasından birini seçmesini isteyerek belirleyebilirsiniz.

! DİKKAT

Sevgili aileler, ayrımlı pekiştirme olumsuz davranışların azaltılmasında/ortadan kaldırılmasında pekiştirmeye dayalı bir uygulama olması nedeniyle öncelikle tercih edilmelidir.

Tablo 3.2. Alternatif Davranışları Belirliyorum

Çocuğunuzda azaltmayı/ortadan kaldırmayı hedeflediğiniz olumsuz davranışları, bu davranışın işlevlerini ve her bir olumsuz davranış için belirlediğiniz alternatif davranışları aşağıda yer verilen "Alternatif Davranış Belirliyorum Tablosu"na yazınız.

	Azaltılması Hedeflenen Olumsuz Davranış	Davranışın İşlevi	Alternatif Davranış
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

Tablo 3.3. Ayrımlı Pekiştirmeyi Uyguluyorum

Ayrımlı pekiştirme sürecinde formda doğru olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek her defasında formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız. Çocuğunuz, azaltmayı/ortadan kaldırmayı amaçladığınız olumsuz davranışları belirlediğiniz düzeyde sergilemeye başladığında, alternatif davranışları her sergilediğinde değil belli bir sayıda ya da sürede sergilediğinde pekiştiriniz. Çocuğunuzun performansında bir değişiklik olmazsa kullandığınız pekiştireçleri gözden geçirerek çocuğunuz için etkili olan pekiştireçlerle sürece devam ediniz.

Ayrımlı Pekiştirmeyi Uygularken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Olumsuz davranışlar için aynı işleve sahip alternatif davranışlar belirledim.</p> <p>Açıklama: Alternatif davranışları olumsuz davranışla aynı işleve sahip ve çocuğunuzun hâlihazırda sahip olduğu davranışlar arasından seçiniz.</p>	
<p>2. Çocuğum olumsuz davranış sergilerse ne yapacağıma karar verdim.</p> <p>Açıklama: Olumsuz davranışın sergilenmesi durumunda (a) davranış görmezden gelinebilir, (b) davranış yarıda kesilebilir ya da (c) alternatif davranışa ipucu sunulabilir.</p>	

<p>3. <i>Çocuğum olumsuz davranış sergilediğinde 2. basamakta belirlediğim seçeneği uyguladım.</i></p> <p>Açıklama: Çocuğunuz olumsuz davranış sergilediğinde çocuğunuzla göz teması kurmadan, ona dokunmadan ve davranışla ilgili herhangi bir yorum yapmadan davranışı görmezden gelebileceğiniz gibi ona müdahale ederek davranışı yarıda kesebilirsiniz. Ayrıca, çocuğunuz olumsuz davranış sergilemesinin hemen ardından alternatif davranışa ipucu sunarak bu davranışı sergilemesini isteyebilirsiniz.</p>	
<p>4. <i>Çocuğum alternatif davranışı sergilediğinde pekiştireç sundum.</i></p> <p>Açıklama: Çocuğunuz olumsuz davranış için belirlediğiniz alternatif davranışı sergilediğinde belirlediğiniz etkili pekiştireci sununuz.</p>	

Tablo 3.4. Çocuğumun Olumsuz Davranışlarında Azalma Oldu mu?

Çocuğunuzun azaltmayı/ortadan kaldırmayı hedeflediğiniz olumsuz davranışları sergileme fırsatı bulunduğu ortamı, bağlamı tanımlayınız. Çocuğunuz alternatif davranışları sergilediğinde "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" sütununda ilgili kutucuğa "+", sergilemediğinde ya da hatalı veya eksik sergilediğinde "-" işareti koyunuz. Çocuğunuz hedef alternatif davranışları her fırsatta, ortamda, bağlamda bağımsız olarak sergileyinceye değin ayrımlı pekiştirmeyi uygulamaya devam ediniz.

Azaltmayı/Ortadan Kaldırmayı Hedeflediğim Olumsuz Davranış:			
Tarih	Ortam ve Bağlam	Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum	
		Olumsuz Davranış	Alternatif Davranış
.././...			
.././...			
.././...			
.././...			

Çocuğunuzun olumsuz ve alternatif davranışlarına yönelik değerlendirme yaparken formu aşağıdaki örnekteki gibi doldurabilirsiniz.

Azaltmayı/Ortadan Kaldırmayı Hedeflediğim Olumsuz Davranış: Talep ettiklerini emir kipiyle cümleler kullanarak istemesi (örn., "Ver şunu.", "Uzat." gibi).			
Tarih	Ortam ve Bağlam	Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum	
		Olumsuz Davranış	Alternatif Davranış
14/02/2021	Balkonda sabah kahvaltısı yapıyorduk.	✗	
15/02/2021	Okuldan geldi. TV izlemeye başladı.		✗
16/02/2021	Ben mutfakta iş yapıyordum. Kendisi odasında ders çalışıyordu.		✗
17/02/2021	Kardeşiyle odasında oyun oynuyordu.	✗	
18/02/2021	Birlikte pasta yapıyorduk.	✗	

Neler Öğrendik?

- Çocuğumuzun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere işlevsel analiz yapmayı,
- İşlevsel analiz sürecinde elde edilen sonuçları yorumlamayı,
- Çocuğumuzun olumsuz davranışlarını azaltmak/ortadan kaldırmak için ayrımlı pekiştirmeyi kullanmayı öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Erbaş, D. (2019). Problem davranışların işlevlerini belirleme. D. Erbaş & Ş. Yücesoy-Özkan (Eds.), *Uygulamalı davranış analizi* içinde (s. 205-253). Pegem Akademi.
2. Pektaş-Karabekir, E. (2021). *Çocuklarında otizm spektrum bozukluğu olan ebeveynlere sunulan koçluk uygulamalarının anne-çocuk çiftleri üzerindeki etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
3. Olçay-Gül, S. (2014). Ayrımlı Pekiştirme. E. Tekin-İftar (Ed.), *Uygulamalı davranış analizi* içinde (s. 443-485). Vize Yayıncılık.

BÖLÜM 6

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

MEDYA
OKURYAZARLIĞI

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; çocuğunuza medya okuryazarlığı becerileri kazandırmanızda yardımcı olacak bilgi ve beceriler edinmenize yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

1. Medya okuryazarlığı kavramı hakkında bilgi sahibi olur ve bu kavramı açıklar.
2. Çocuğun medya okuryazarlığı becerisi kazanmasına yönelik etkinlikler gerçekleştirebilir.
3. Ebeveyn kendini değerlendirme kontrol listesini kullanarak çocukta pekiştirmek istediğiniz uygulama davranışını ayrıntılı olarak değerlendirebilir.

İçerik

1. Çocuğuma Hava Durumunu Öğretiyorum
2. Çocuğumla Sanal Ortamda Müze Geziyoruz
3. Çocuğumla Yemek Tarifi Buluyoruz
4. Nedir Bu Medya?
5. Çocuğumla Reklam İzliyoruz

Açıklamalar

Sevgili aileler; bu bölüm, ilkökul dönemindeki çocuklara medya okuryazarlığı becerisi kazandırmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu doğrultuda medya okuryazarlığının aile ortamında, günlük rutinler içinde desteklenmesine hizmet etmek üzere beş etkinlik ve aynı zamanda bilgilendirme notları paylaştık. Bu etkinliklerin, günlük yaşamda çocuğun gelişimini desteklemesine ilişkin farkındalığınızı geliştirmeye katkı sunması beklenmektedir.

Giriş

Teknolojik gelişmeler, bilgiye ulaşmayı, bilgi üretmeyi ve paylaşmayı, önceki dönemlere göre daha ekonomik, pratik ve kolay hâle getirmiştir. Avantajlı görünse de bu durum aslında birey için pek çok beceriye sahip olma gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Kaynağın güvenirliliği, hedef kitlesi, mesajları, birey üzerinde bıraktığı etki vb. beceriler birlikte değerlendirildiğinde, çağımızda bireyin kendisine farklı kanallarla gelen mesajları 'okuyabilmesinin' önem kazandığı görülmektedir. Mesajları okuyabilme, geleneksel anlamdaki okuma becerisi değildir. Burada sözü edilmek istenen, bilgi çağının yaşamsal becerisi olarak tanımlanan ve anlam alanı sürekli genişleyen 'okuryazarlık'tır. Okuryazarlık, temel okuma-yazma becerilerinden farklı olarak bireyi ve toplumu ilgilendiren konular gibi daha geniş bir bilgi ve beceri alanı ile ilişkilidir. Okuryazarlık, iletisi olan her şeyi anlamlandırmak ile ilişkili olup geliştirilebilir bir beceridir (1). Medyayı 'okuma', bireylerin farklı medya araçlarında farklı biçimlerde sunulan tüm mesajların hazırlanış süreçlerini ve amaçlarını tanıması, seçici davranması ve eleştirel bir gözle tüketmesidir. Medyayı 'yazma' ise bireyin topladığı bilgileri alternatif bir format ve ortamda paylaşması ve koşullar uygun ve izin veriyorsa yayınlanması ile ilgilidir. Medya okuryazarlığı, bunların tümünü yapabilme becerisidir (2).

ETKİNLİK 1: Çocuğuma Hava Durumunu Öğretiyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun hava durumunu nereden takip edebileceği konusunda bilgi sahibi olmasını sağlamak.

Neler Öğreneceğim: Çocuğumun medya okuryazarı olmasına katkı sağlayabileceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Tablet, bilgisayar ya da cep telefonu.

Ortam: Evde çocuğunuz ile rahat sohbet edebileceğiniz bir ortam

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuzla sohbetiniz sırasında bu hafta sonu, onunla birlikte parka gitmek istediğınızı söyleyebilirsiniz. O gün hava durumunun nasıl olduğundan söz ederek hafta sonu hava durumunun nasıl olacağını merak ettiğınızı söyleyin. Hava durumunun nasıl belirlendiğinden, hava durumunu bizim nasıl öğrendiğimizden söz edebilirsiniz. Ardından çocuğunuzdan bu hafta sonu havanın nasıl olacağını tahmin etmesini isteyin ve sonra sizin kontrolünüzde çocuğunuzun hava durumunu araştırmasını isteyin (Tablo 1.1.).

Haftalık hava durumunu ve hava durumunu gösteren şekilleri inceleyin (Tablo 1.2.). Ardından Tablo 1.3'te yer alan hava durumu çizelgesini tahminlere bakarak doldurmasını isteyin. Bir hafta boyunca her gün tahminler ile gözlemediği hava durumunu birlikte değerlendirip yorum yapabilirsiniz.

ÖNERİ

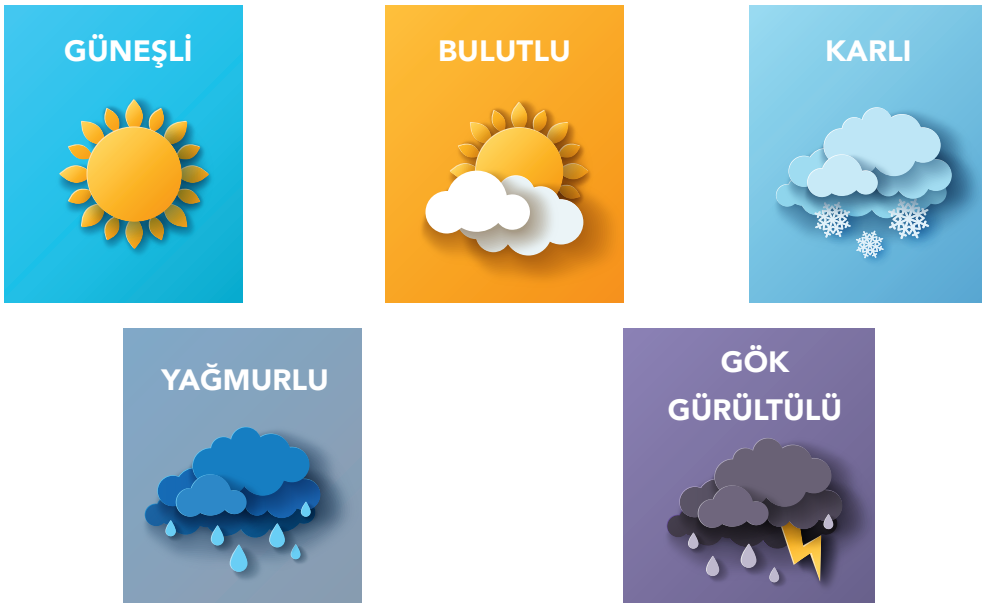
Çocuğunuza bir haftanın sonunda diğer haftadan bir gün için hava durumunun nasıl olacağını sorup, tek başına araştırmasını sağlayabilirsiniz.

Tablo 1.1. Çocuğumla 'Meteoroloji Genel Müdürlüğü' Sitesini Keşfediyoruz:

<https://www.mgm.gov.tr/>

Çocuğunuzun farklı medya araçlarını kullanarak araştırma yapabilmesi çağımızın medya okuryazarlığı becerilerinden biridir. Ev ortamında bu beceri desteklenirken yönlendirilen sitelerin önceden mutlaka ebeveyn tarafından incelenmesi, çocukların uygunsuz ve farklı içeriklerle karşılaşmasının önüne geçilmesi bakımından önem taşır.

Tablo 1.2. Çocuğuma Hava Durumunu Gösteren Şekilleri Öğretiyorum

Görsel 1 Betimleme: Sırasıyla kutucuklar içinde güneş, bulut arkasında güneş, kar yağan bulut, yağmur yağan bulut, yağmur ve şimşekli bulut resmi

Tablo 1.3. Çocuğumla Hava Durumu Tablosu Oluşturuyoruz

Hava Durumu Tablosu							
	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
Tahmin							
Gözlemim							

Örnek: Pazartesi ilk harfleri büyük yazalım. Güneşli, Gözlemim: Güneşli

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.1, Tablo 1.2. ve Tablo 1.3'teki hazırlık önerilerini tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 1.4. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Çocuğuma araştırma yapma konusunda rehberlik ettim.		
2. Araştırma yapma sürecinin her adımında çocuğumun akıl yürütmesine fırsat verdim.		
3. Araştırma yapma sürecinde sorumluluğun çocuğumda olmasına özen gösterdim.		
4. Çocuğumu tahmin ve gözlem listesini gününde doldurması için motive ettim.		
5. Planıma sadık kalarak etkinliği uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de etkinliği uygulamaya devam ettim.		

ETKİNLİK 2: Çocuğumla Sanal Ortamda Müze Geziyoruz

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzla müze kavramı üzerine konuşmak, onu sanal müze hakkında bilgilendirmek, çocuğunuz ile birlikte kültürel faaliyet içerisinde yer almak bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Çocuğumun kültürel gelişimine ev ortamında katkı sağlayabileceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Bilgisayar, telefon ya da tablet

Ortam: Ev, internet erişiminin olduğu bir ortam

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuza müzeden ve müze türlerinden bahsederek gezdiğiniz ya da gezmek istediğiniz müzeler hakkında konuşabilirsiniz. “Şehrimize uzak müzeleri şu an gezmemiz mümkün mü? Mümkün olsaydı nasıl olurdu? ” gibi sorular sorarak çocuğunuzun çeşitli fikirler üretmesini sağlayın. Bazı müzeleri gezmek için mekânsal olarak orada bulunmak gerekmediğinden söz ederek sanal müzelerden ve sanal müze teknolojilerinden söz edin. “Haydi! Bir müze gezelim.” diyerek Tablo 2.1’de de bulunan siteye girerek gezmek istediğiniz müzeyi seçin ve birlikte yorumlayarak müzeyi gezmeye başlayın. Müze gezinizin ardından çocuğunuzdan Tablo 2.2’de bulunan çizelgeyi doldurmasını isteyin. Bundan sonra gezeceğiniz müzeleri çocuğunuzun seçmesini ve önceden araştırıp size anlatmasını isteyebilirsiniz.

NOT : Çocuğunuza sanal müze turunuzun nasıl geçtiğini sorun. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün web sayfasında olan müzeleri inceleyip hangi müzelerin ilgisini çektiğini sorarak. Ek 2.3’te bulunan tabloyu doldurmasını isteyebilirsiniz.

Tablo 2.1. Çocuğumla Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Sitesini Keşfediyoruz

<https://sanalmuze.gov.tr/>

Tablo 2.2. Çocuğum Sanal Ortamdaki Müze Gezimizi Değerlendiriyor

Sanal Müze Gezisinin Hoşlandığım Yönleri	Sanal Müze Gezisinin Hoşlanmadığım Yönleri

Tablo 3.2. Çocuğum Gezmek İsteddiği Sanal Müze Listesini Oluşturuyor

Müze Adı	Gezmek İsteme Sebebi

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 2.1, Tablo 2.2. ve Tablo 2.3'teki etkinlikleri tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yerine Tablo 2.4'te yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 2.4. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Müze kavramı üzerine çocuğum ile konuşup, müze türleri hakkında fikir alışverişi yaptım.		
2. Sanal müze gezme sürecinde çocuğuma rehberlik ettim.		
3. Sanal müze gezme sürecinde rehberlik ettikten sonra desteğimi azaltarak çocuğumun sorumluluk almasına fırsat verdim.		
4. Etkinlik sonrasında diğer müzeleri gezmesi için çocuğumu motive ettim.		
5. Planıma sadık kalarak etkinliği uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de etkinliği uygulamaya devam ettim.		

Sanal Müze:

Sanal Müze, ulaşılabilirliği olanaklı kılmak amacıyla fiziksel anlamda bir mekâna ihtiyaç duymayan müzelerdir. Bu müzeler, medyanın olanaklarından faydalanılarak hazırlanmış bilgiler ile sayısal nesnelere içeren bir özelliğe sahiptir. Ziyaretçi ile iletişimin kesintisiz olduğu bu müzelerde farklı erişim şekillerini karşılamak için alışıldık iletişim metotlarının ötesine geçilmektedir (3).

Sanal Müze Deneyimi:

Sanal müzelerde gerçek bir müze bilgisayar ortamında sunulur. Bunu sağlayabilmek için görüntü aktarma teknikleri ile erişim teknolojisi kullanılmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle müzelerin de sanal ortama aktarılması gerçekleşmiştir (4).

Sanal Müze Gezisi Planlama Aşamasında:

- Öncelikle site sizin tarafınızdan ziyaret edilip detaylı biçimde bir sanal müze gezisi gerçekleştirilmelidir.
- 2 not defteri ile 2 kalem hazırlayın.

Sanal Müze Gezisi Sırasında:

- Sanal müze gezisini çocuğunuzla birlikte gerçekleştirin. Bu gezi sırasında çocuğunuzla bir keşif turuna çıktığınızı düşünün, yalnızca geziye odaklanmaya çalışın.

Sanal Müze Gezisi Sonunda:

- Çocuğunuz ve kendiniz için hazırladığınız sanal gezi not defterlerinize müzeyi gezerken öğrendiklerinizi ve neler hissettiğinizi yazın. Tamamlayınca çocuğunuzla birlikte defterlerinizi değiştirerek birbirinizin düşüncelerini öğrenmeye ve gezi ile ilgili konuşmaya zaman ayırın.

ETKİNLİK 3: Çocuğumla Yemek Tarifi Buluyoruz

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun sizin kontrolünüzde internet aracılığı ile ihtiyacını aramasını sağlamak, yemek bloglarını keşfetmek ve yemek tariflerini incelemek bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim: Çocuğumun internetten ihtiyacı olan bilgileri edinmesindeki yönlendirici rolümün önemini öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Tablet, bilgisayar ya da cep telefonu.

Ortam: Ev, mutfak

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuz ile sohbet ederken akşam yemek menüsünde hangi yemeğin olmasını istediğini sorabilirsiniz. Ortak bir yemek kararlaştırdıktan sonra bu yemeğin tarifine bakmanız gerektiğini söyleyip çocuğunuzdan yardımını isteyin. Arama motorunda yemeğin ismi ile tarifini aratın, yemek tarifleri sitesinde yer alan "malzemeler, pişirme süresi, kaç kişilik olduğu, püf noktaları" gibi önemli kısımları birlikte inceleyip bunlar üzerine konuşarak çocuğunuzun farkındalığını artırın. Birlikte keyifli vakit geçirmek için yemeği yapma sırasında çocuğunuza basit görevler verebilir, onu sürece dahil edebilirsiniz. Yemek yeme aşamasında ise yemek tarifini bulma kısmından başlayarak yemeğin masaya gelişine kadar çocuğunuzun verdiği emekten bahsedebilirsiniz.

ÖNERİ

Başka bir gün için çocuğunuzdan tekrar bir yemek tarifini sizin için bulmasını ve sizi yemek yaparken yönlendirmesini isteyerek öğrenme düzeyini kontrol edebilir ve bilgilerini pekiştirebilirsiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 3.1. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Mutfakta gerekli güvenlik önlemlerini aldım.		
2. Çocuğumu yemek tarifi bulurken uygun yönergeler ile yönlendirdim.		
3. Tarifi okumak ve aktarmak konusunda çocuğumun sorumluluk almasına fırsat verdim.		
4. Çocuğumun yönergelerini dikkatli ve sabırlı bir şekilde takip ederek uyguladım.		
5. Planıma sadık kalarak etkinliği uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de etkinliği uygulamaya devam ettim.		

ETKİNLİK 4: Nedir Bu Medya?

Etkinliğin Amacı: Medya organlarını öğrenmek, medya hakkında fikir yürütmek bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim: Medya okuryazarlığının ilk adımı olarak çocuğuma medya kavramını, medya organlarını öğreteceğim..

Gerekli Materyaller: A4 boyutunda kâğıt, kalem

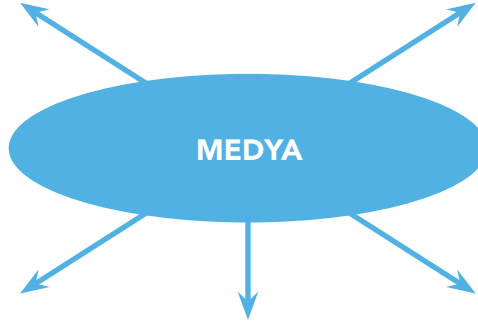
Ortam: Ev, çocuğunuz ile rahat sohbet edebileceğiniz bir ortam

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuza “medya” denilince aklına ne geldiğini sorun ve verdiği bütün cevapları bir kâğıt üzerine doğru-yanlış ayrımı olmaksızın yazın (Tablo 4.1). Yazdığınız her bir kavram üzerine konuşun ve listede eksikler varsa birlikte tamamlayın. “Bu kavramlar ne işe yarıyor? Olmasaydı neler olurdu?” gibi soruların yanıtlarını çocuğunuzla birlikte düşünün. Ardından çocuğunuzla medyanın olumlu ve olumsuz olabilecek yanlarını birlikte düşünerek Ek 4.2’de bulunan etkinliği birlikte tamamlayın.

ÖNERİ

Çocuğunuzla medyanın olumlu yanlarından yararlanıp sizi olumsuz etkileyebilecek yanlarından nasıl korunabileceğiniz hakkında sohbet edebilirsiniz.

Tablo 4.1. Medya Denilince

Tablo 4.2. Çocuğumla Medya Araçlarını Değerlendiriyoruz

Medya Araçları	Olumlu Yönleri	Olumsuz Olabilecek Yönleri

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 4.1 ve Tablo 4.2'deki etkinlikleri tamamladıktan sonra bu etkinlikleri ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 4.3. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Çocuğumla beyin fırtınası yaparken doğru-yanlış ayrımı yapmadan fikirlerini dinledim.		
2. Kavramlar üzerine konuşurken çocuğumun bakış açısını önemseddiğimi hissettirdim.		
3. Medya hakkında konuşurken çocuğumun fikirlerini özgürce belirtmesine fırsat verdim.		
4. Tabloyu doldurup medya organlarının olumsuz olabilecek yönlerinden nasıl korunabileceğimiz hakkında çocuğumu bilinçlendirdim.		
5. Planıma sadık kalarak etkinliği uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de etkinliği uygulamaya devam ettim.		

Medya Nedir?

Medya, teknolojik olanakları kullanarak, belli bir mesafede bulunan kitlesel izleyiciler hedef alınarak üretilmiş olan görsel, dil ve ses ile iletilebilen kitle iletişim mesajlarıdır (5). İlkokul yılları, çocukların medya ile bebeklik ve okulöncesi döneme göre daha yüksek oranda etkileşimin yaşandığı zamanlardır. Araştırmalar, çocukların sekiz yaş civarında gün içindeki zamanlarının yaklaşık dört saatini televizyon izleyerek, bir saatini bilgisayar oyunları oynayarak ve 20 dakikasını ise sosyal medya sitelerinde geçirdiklerini göstermektedir (6).

ETKİNLİK 5: Çocuğumla Reklam İzliyoruz

Etkinliğin Amacı: Reklamların detaylı dünyasını keşfetmek bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim: Çocuğumla televizyon izlerken onun daha bilinçli bir şekilde reklamları izlemesine katkıda bulunmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Reklam İnceleme Çizelgesi (Tablo 5.1.)

Ortam: Evinizde televizyon bulunan bir oda

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuz ile televizyon izleme saatinde bir etkinlik yapmak istediğinizi söyleyin. "Senin izlemeyi en sevdiğin reklam hangisi? Neden?" gibi sorular sorabilirsiniz. Reklamların belirli amaçlar için televizyonda yayımlandığından, firmaların reklam verirken amaçlarının ne olduğundan bahsedin ve ardından çocuğunuzla Tablo 5.1'deki çizelgeyi doldurun.

ÖNERİ

Çocuğunuza yeni reklamlarla ilgili analizler yapabilirsiniz.

Tablo 5.1. Çocuğumla 'Reklam İnceleme Çizelgesi' Dolduruyoruz

Reklam İnceleme Çizelgesi	Bu reklam hangi konuda yapılmıştır?	Bu reklamı veren firmaların amacı ne olabilir?
REKLAM 1		
REKLAM 2		
REKLAM 3		

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 5.1'deki etkinliği tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 5.2. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Reklamlardan bahsederken çocuğum ile fikir alışverişi yapmaya özen gösterdim.		
2. Çocuğumun özgürce fikirlerini belirtmesini destekledim.		
3. Çocuğumla reklam inceleme çizelgesi üzerine sohbet ederek konuyu derinleştirdim.		
4. Çocuğumu reklamları eleştirel gözle seyretmesi için teşvik ettim.		
5. Planıma sadık kalarak etkinliği uyguladım.		
6. Daha sonraki günlerde de etkinliği uygulamaya devam ettim.		

Reklam, doğrudan doğruya satmaktan çok, seslendiği kitleyi satın almaya hazırlayan ve satın alma eylemine sevk eden bir araçtır (7).

Neler Öğrendik?

- Medya okuryazarlığı kavramı hakkında bilgi sahibi olup bu kavramı açıklayabilmeyi,
- Çocuğumuzun medya okuryazarlığı becerisi kazanmasına yönelik etkinlikler gerçekleştirebilmeyi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Arslan Cansever, B. (2018). "An Introduction to Media Literacy". (Ed. Jayne Cabbage) Handbook of Research on Media Literacy in Higher Education Environments, IGI Global, Hershey, PA, USA, DOI: 10.4018/978-1-5225-4059-5, 41-59.
2. Bilici, İ. E. (2011). Türkiye'de Ortaöğretimde Medya Okuryazarlığı Dersi İçin Bir Model Önerisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
3. Schweibenz, W. (2004). The Development of Virtual Museums, ICOM News No:3.

4. Ermiş, B. (2010). İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin Görsel Sanatlar Dersinde "Üç Boyutlu Sanal Müze Ziyareti" Etkinliğine İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
5. Scheibe, C. & Rogow, F. (2008). 12 basic ways to integrate media literacy and critical thinking into any curriculum. Ithaca: Project Look Sharp.
6. Rideout, V., Foehr, U. G., & Roberts, D. F. (2010). Generation M2: media in the lives of 8 to 18 years olds. Menlo Park, CA: Henry J. Kaiser Family Foundation.
7. Dikmen, D. (2007). Televizyon Reklamları ve Çocukların Beslenme Alışkanlıkları (ss. 221-236). Popüler Kültür ve Çocuk. Ankara: Dipnot Yayınları.